

Kohti kaikkien kansalais- opistoa

Kansalaisopistojen
saavutettavuusopas

Tuula Puranen (toim.)

Sisällysluettelo

Esipuhe	4
1. Aluksi	5
Saavutettavuuden tueksi	5
Lukuohje	5
2. Tärkeimmät käsitteet	7
Yhdenvertaisuus	7
Saavutettavuus	7
Esteettömyys eli fyysinen saavutettavuus	8
Matala kynnyks	8
Palvelumuotoilu	8
3. Esteettömyys eli fyysinen saavutettavuus kansalaisopistossa	9
Kohtuulliset mukautukset	9
Nopeita ja helppoja toimia esteettömyyden edistämiseksi	10
4. Saavutettavuus kansalaisopistossa	12
Verkkosivustojen saavutettavuusvaatimukset	12
WCAG-periaatteet	13
Aistinvarainen saavutettavuus	14
Kognitiivinen saavutettavuus	15
Taloudellinen saavutettavuus	16
Sosiaalinen saavutettavuus	17
5. Kansalaisopiston saavutettava viestintä	18
Monikanavaisuus	18
Kirjoitettu viestintä	20
Saavutettavat kuvat	22
Saavutettavat videot	24
6. Saavutettavuus kansalaisopiston toimistotyössä	25
Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat	25
Saavutettavuus asiakaspalvelussa	26
Ilmoittautuminen kursseille	26
Yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä kursseille	26

7. Opiskelijoiden osallistaminen opiston toimintaan	27
Keinoja osallistamiseen sekä palautteen keräämiseen ja hyödyntämiseen	28
8. Kansalaisopiston saavutettavuus strategiatasolla	29
Työyhteisön moninaisuus ja rekrytointi	29
Miten tehdä hyvä saavutettavuussuunnitelma?	29
Budjetoi saavutettavuuteen	30
Henkilöstö saavutettavuuden voimavarana	30
Yhteistyössä on voimaa	30
9. Saavutettava opetus kansalaisopistossa	31
Oppimistyylit	31
Temperamentti – Lähestymistapa uuteen asiaan	31
Aistit ja oppiminen – Tiedon hankkimisen ja käsittelyn tavat	32
Opiskeluympäristö – Missä ja miten opiskelu sujuu parhaiten	32
Oppimisen ja opiskelun apuvälineitä	32
Design for All vähentää erityissuunnittelun tarvetta	33
Opetustila	34
10. Erilaiset ihmiset yhdessä	35
Kohtaaminen	35
Turvallisempi tila	36
Turvallisemman tilan periaatteita	36
Pelissäännöt tehdään yhdessä	36
11. Matala kynnys ja aliedustetut ryhmät	38
Miehet	38
Nuoret aikuiset	38
Matalasti koulutetut ihmiset	38
Maahanmuuttajat	39
Erilaiset oppijat ja erityisryhmät	39
Miten tavoittaa aliedustetut ryhmät?	40
12. Kansalaisopiston saavutettavuuden tarkistuslista	41
13. Lähteet	52
Kirjalliset lähteet	52
Sähköiset lähteet	52
Asiantuntijahaastattelut	52

Esipuhe

Hyvä lukija,

Kansalaisopistojen liitto toteutti *Saavutettava ja matalan kynnyksen kansalaisopisto* (SAMAKA) -hankkeen vuosina 2021–2023. Hankkeessa on kehitetty kansalaisopistojen saavutettavuutta ja viestintää käyttäjälähtöisemmiksi palvelumuotoilun keinoin.

Kansalaisopistojen näkökulmasta saavutettavuuden tavoite on, että kaikki ihmiset voisivat opiskella ja kehittää itseään opiston kursseilla mahdollisista toimintarajoitteista riippumatta. Tavoitteen saavuttaminen vaatii toimenpiteitä niin hallinto-, toimisto- kuin opetushenkilökunnalta.

Suomessa on edelleen paljon ihmisiä, jotka eivät ole aikaisemmin opiskelleet kansalaisopistossa. Jotta tavoitetaan uusia kohderyhmiä ja palvellaan paremmin opistoissa jo opiskelevia, tarvitaan tavoitteellista strategista saavutettavuuden edistämistyötä. Lisäksi saavutettavassa opistossa jaetaan selkeää ja helposti ymmärrettävää tietoa opiston kursseista, niiden sisällöstä ja ilmoittautumista niin opiston digitaalisissa kanavissa, painetuissa materiaaleissa kuin vuorovaikutustilanteissakin. Opetuksessa tulee huomioida ihmisten erilaisuus ja toimintarajoitteet mahdollisimman hyvin. Ratkaisukeskeinen asenne edistää saavutettavuustyötä: kun eteen tulee uusia haasteita, luovuudella ja oikealla tahtotilalla voidaan löytää toimivia ratkaisuja.

Saavutettavassa kansalaisopistossa jokainen opiskelija ja henkilökunnan jäsen tuntee itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on.

Kaikki hankkeessa tuotetut materiaalit löydät kootusti Kansalaisopistofoorumilta.

Saavutettava kansalaisopisto tarjoaa kaikille turvallisen ja tarpeet huomioivan työ- ja oppimisympäristön. Saavutettavuus ja esteettömyys edistävät yhdenvertaisuutta ja madaltavat kansalaisopiston kursseille osallistumisen kynnystä.

Tämä Kansalaisopistojen saavutettavuusopas on tarkoitettu jokaiselle kansalaisopistos- sa työskentelevälle. Sisällysluettelosta löydät omaa työtäsi koskevat asiat ja saat kustakin luvusta käytännön vinkkejä saavutettavuus- työn edistämiseen. Kaikki hankkeessa tuotetut materiaalit löydät kootusti Kansalaisopistofoorumilta.

Saavutettavuus saattaa vaikuttaa isolta ja vaikealta asialta, mutta sitä voidaan kehittää myös pienin askelin.

Kannattaa siis lähteä ennakkoluulottomasti kokeilemaan saavutettavuustyötä!

Helsingissä 27.10.2023

Henri Piirainen
Järjestösuunnittelija
Kansalaisopistojen liitto KoL ry

Jaana Nuottanen
Toiminnanjohtaja
Kansalaisopistojen liitto KoL ry

1. Aluksi

Saavutettavuuden tueksi

Saavutettavassa kansalaisopistossa jokainen opiskelija tuntee itsensä tervetulleeksi ja hyväksytyksi. Hän voi osallistua kursseille ja muuhun toimintaan mahdollisista toimintakyvyn rajoitteista riippumatta. Hän saa kurseista, niiden sisällöistä ja ilmoittautumisesta selkeää ja helposti ymmärrettävää tietoa yhtä hyvin digitaalisista kanavista kuin käymällä opiston toimistossa.

Opistolle on helppo saapua, kurssin opetustila löytyy vaivatta ja toimintakyvyltään erilaiset ihmiset pystyvät liikkumaan opiston sisä- ja ulkotiloissa mahdollisimman helposti ja vaivattomasti. Kurssilla opettaja huomioi yksilölliset oppimiseen liittyvät tarpeet, joista opiskelija on halutessaan voinut kertoa jo kurssille ilmoittautuessaan.

Tämä opas kuuluu tukimateriaaleihin, joita *Saavutettava ja matalan kynnyksen kansalaisopisto* -hankkeessa (2021–2023) on tuotettu kansalaisopistojen käyttöön. Saavutettavuuden tavoite on ihmisten yhdenvertaisuus osallistujina, palvelujen käyttäjinä ja kansalaisina. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää, että ihmisillä on tasa-arvoiset ja esteettömät mahdollisuudet oppimiseen, opiskeluun ja työntekoon. Yhdenvertaisuus ehkäisee välitöntä ja välillistä syrjintää ja toteutuu sitä paremmin, mitä saavutettavampia ja esteettömämpiä ympäristömme ovat.

Osalle ihmisistä saavutettavuus ja esteettömyys ovat osallistumisen välttämättömiä edellytyksiä, mutta niistä hyötyvät kaikki. Saavutettava kansalaisopisto on saavutettava myös henkilökunnalle työpaikkana ja työntöön ympäristönä.

Kansalaisopiston lakisääteinen tehtävä on järjestää koulutusta, joka tukee yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. *Saavutettava ja matalan kynnyksen kansalaisopisto* -hankkeen tavoite oli lisätä ihmisten mahdollisuuksia sivistää itseään opistojen kursseilla elinikäisen ja jatkuvan oppimisen hengessä.

Itsensä sivistäminen on ihmisoikeus.

Lukuohje

Opas avaa aluksi viisi saavutettavuuteen liittyvää keskeistä käsitettä ja siirtyy sitten konkreettisiin saavutettavuuden edistämisen keinoihin. Saavutettavuus on laaja ja monimuotoinen kokonaisuus, johon liittyy runsaasti yksityiskohtia. Tämä opas nostaa esille joitakin tärkeimpiä saavutettavuuden ja esteettömyyden perustoimenpiteitä, joihin voi heti kiinnittää huomiota. Lukija voi syventyä eri aiheisiin tarkemmin oppaasta löytyvien linkkien kautta.

Saavutettavuus on paljon muutakin kuin millimetrejä, kaltevuuksia, kontrasteja ja monikanavaisuutta. Se liittyy olennaisesti myös asenteeseen. Jokainen kansalaisopiston työntekijä opettajasta kiinteistönhuoltajaan voi asettua saavutettavuutta tarvitsevan ihmisen asemaan ja miettiä, miten hän omalta osaltaan voisi mahdollistaa tämän osallistumista opiston kursseille ja muuhun toimintaan.

Opas toimii parhaiten verkkojulkaisuna, joskin sen voi tulostaa itselleen paperille.

Suurin osa oppaan sisällöistä löytyy kansalaisopistofoorumilta. Näitä sisältöjä päivitetään palautteen, uuden tiedon ja kansalaisopistojen tarpeiden mukaan.

Tavoite on, että foorumilta löytyvät sisällöt pysyvät tiedoiltaan ajantasaisena ja kehittyvät ajan kuluessa yhä toimivammaksi.

— 2 —

Tärkeimmät käsitteet

Saavutettavuudesta puhuttaessa käytetään monenlaisia käsitteitä ja jaotteluja. Käsitteinä saavutettavuus ja esteettömyys erotetaan usein toisistaan, mutta yhtä tavallista on niiden käyttäminen toistensa synonyymeinä. Toisinaan esteettömyys ymmärretään osaksi saavutettavuutta, jolloin puhutaan fyysisestä saavutettavuudesta. Saavutettavuuden tavoin myös esteettömyyttä jaotellaan eri näkökulmiin ja osa-alueisiin. Matalan kynnyksen käsite sisältää piirteitä molemmista.

Usein saavutettavuuden, esteettömyyden ja matalan kynnyksen ratkaisut tukevat, täydentävät ja mahdollistavat toisiaan.

Saavutettavat, esteettömät ja matalan kynnyksen ratkaisut mahdollistavat hyvin monenlaisten ihmisten osallistumisen opiskeluun ja itsensä kehittämiseen. Tavoitetilanteessa ne hyödyttävät kaikkia.

Yhdenvertaisuus

Yhdenvertaisuus tarkoittaa sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia. Ketään ei saa syrjiä esimerkiksi iän, ihonvärin, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Kansalaisopiston näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että kaikilla on yhdenvertaiset mahdollisuudet kouluttautua ja kehittää itseään. Saavutettavuus on yksi keino edistää yhdenvertaisuuden toteutumista.

Saavutettavuus

Saavutettavuus liittyy yleensä aineettomaan ympäristöön, kuten tietoon, verkkosivuihin, digitaalisiin palveluihin ja asenteisiin tai vaikkapa ilmapiiriin. Digitaalinen saavutettavuus on sitä, että palvelut ja sisällöt ovat kaikkien käytettävissä. Sisällöt ovat mahdollisimman helppokäyttöisiä ja ymmärrettäviä kaikille pal-

Riippumatta siitä, mitä käsitteitä käytetään, tavoite on yhteinen: yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien vaaliminen.

velun käyttäjille, ja niissä kohdellaan kaikkia ihmisiä yhdenvertaisesti.

Kansalaisopiston näkökulmasta saavutettavuuden tavoite on, että jokaisella olisi todellinen mahdollisuus opiskella, sivistää ja kehittää itseään opiston kursseilla riippumatta erilaisista haasteista ja esteistä.

Suomessa yli miljoona ihmistä tarvitsee saavutettavuutta voidakseen osallistua ja toimia yhteiskunnassa samalla tavalla kuin muutkin. Saavutettavuus mahdollistaa osallistumisen ja elämykset henkilökohtaisista ominaisuuksista ja kyvyistä riippumatta.

Laissa saavutettavuus tarkoittaa tekniikoita, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä. Lain tavoite on, että digitaaliset palvelut olisivat paremmin kaikkien käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa.

Saavutettavuutta ohjaa laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta.

Se astui voimaan 1.4.2019, ja lain soveltaminen alkoi portaittain 23.9.2020.

Saavutettavuus rakentuu useista palaista. Tässä oppaassa saavutettavuus jaotellaan fyysiseen, digitaaliseen, aistinvaraiseen, kognitiiviseen, sosiaaliseen ja taloudelliseen saavutettavuuteen. Jaottelu on karkea, sillä saavutettavuuden eri osat liittyvät toisiinsa monin tavoin. Jaottelu voi kuitenkin selventää saavutettavuuden kokonaisuutta ja auttaa sen edistämisessä.

Esteettömyys eli fyysinen saavutettavuus

Esteettömyys viittaa yleensä fyysisen ympäristön saavutettavuuteen. Tällöin tarkastellaan esimerkiksi rakennuksia, erilaisia ulko- ja sisätiloja, ulkoilualueita, opasteita ja liikennevälineitä. Esteettömässä ympäristössä on helpompi liikkua, ja siinä otetaan huomioon myös kuulemiseen, näkemiseen, kommunikointiin ja ymmärtämiseen liittyvät seikat.

Esteettömyyttä ohjaavat valtioneuvoston asetus rakennuksen esteettömyydestä sekä laki eräiden tuotteiden esteettömyysvaatimuksista, jonka soveltaminen alkaa 28.6.2025. Kansallisia lakeja ohjaa EU:n esteettömyysdirektiivi. Tuotteiden ja palveluiden esteettömyys auttaa vammaisia ihmisiä elämään itsenäisempää elämää. Esteettömyyden myötä yhteiskunnasta tulee osallistavampi ja osallistuttavampi.

Saavutettava ja matalan kynnyksen kansalaisopisto -hankkeessa esteettömyys on luokiteltu yhdeksi saavutettavuuden muodoksi eli fyysiseksi saavutettavuudeksi.

Matala kynnyks

Matala kynnyks tarkoittaa palveluissa sitä, että niiden pariin hakeutuminen on normaalia helpompaa ja yksinkertaisempaa. Palvelu on esimerkiksi kaikille avointa tai maksutonta, asiointi on anonyymiä eli nimetöntä, palvelun saa ilman ajanvarausta ja se sijaitsee paikassa, jonne on helppo saapua.

Kynnyksen ylittämisen esteet voivat olla henkisiä tai fyysisiä. Kansalaisopistojen kynnyksen madaltamisesta hyötyvät monenlaiset ihmiset. Joku saattaa kokea, että hän ei uskalla lähteä kurssille yksin, toinen taas pelkää ole-

Pohdittavaa

- Mikä on tyypillinen palvelupolku sinun kansalaisopistossasi?
- Mitä palvelutuokioita polku sisältää, ja mitä kontaktipisteitä kussakin tuokiossa on?
- Miten saavutettavuutta huomioidaan opistossasi palvelupolun eri vaiheissa?

vansa liian erilainen kuin muut kurssilaiset ja kolmas tarvitsisi mukaan avustajan tai tulkin.

Kansalaisopiston toiminnan näkökulmasta on tärkeää, että jo ensimmäisen yhteydenoton kynnyks on matala. Viime kädessä kynnyksen mataluus ilmenee myös tunteena: ihminen kokee itsensä hyväksytyksi ja tervetulleeksi kansalaisopiston tiloihin ja toimintaan.

Palvelumuotoilu

Palvelumuotoilu (service design) tarkoittaa palvelujen innovointia, suunnittelua ja kehittämismenetelmiä. Tavoitteena on suunnitella palveluja, jotka vastaavat käyttäjien tarpeita ja palveluntarjoajan liiketoiminnallisia tavoitteita. Palvelumuotoilussa ajatellaan yksittäisen palvelun lisäksi kokonaisuutta eli palvelupolkua. Kansalaisopistossa palvelupolku voi olla esimerkiksi seuraavanlainen: Lehti- tai some-mainos, opiston verkkosivut, ilmoittautuminen, kurssimaksun maksaminen, opetustilat, opetus ja palaute.

Palvelupolun yksittäinen kohta on palvelutuokio, joka voi rakentua useista kontaktipisteistä. Kansalaisopistossa opetustila-palvelutuokion kontaktipisteitä voivat olla saapuminen (parkkipaikat, ohjeet, sisäänkäynti), soveltuvuus opiskelijalle (hissit, esteettömät vessat, induktiosilmukka) sekä tilan sisustus, valaistus ja äänimaisema.

3

Esteettömyys eli fyysinen saavutettavuus

Fyysinen saavutettavuus tarkoittaa sitä, että kansalaisopiston palveluja käyttävä henkilö pystyy saapumaan opistolle ja kurssitiloihin sekä liikkumaan ja toimimaan siellä esteettä, vaikka liikkumisessa ja kehonkäytössä olisi haasteita. Fyysistä esteettömyyttä edellyttävät esimerkiksi vammasta tai sairaudesta johtuvat toimintakyvyn haasteet. Ne voivat olla pysyviä tai väliaikaisia. Myös ikääntyminen voi heikentää motorisia kykyjä.

Kansalaisopistossa **esteettömyys** helpottaa liikkumista ja vähentää näkemiseen, kuulemiseen, kommunikaatioon ja ymmärtämiseen liittyviä esteitä. Esteettömyyttä voi edistää yksinkertaisillakin keinoilla, joita voi toteuttaa suhteellisen nopeasti ja edullisesti.

Bon
ioUr

Kohtuulliset mukautukset

Opisto voi helpottaa kurssilaisen osallistumista kohtuullisilla mukautuksilla. Ne ovat tapauskohtaisia, tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joita koulutuksen järjestäjän on tehtävä vammaiselle henkilölle. Mukautukset turvaavat vammaisen ihmisen yhdenvertaisuutta yksittäisissä tilanteissa.

Velvoite kohtuullisiin mukautuksiin ei kuitenkaan koske tilannetta, jossa niiden toteuttaminen aiheuttaisi järjestäjälle kohtuutonta taloudellista tai muuta rasitetta. Yhdenvertaisuuslain mukaan kohtuullisten mukautusten epääminen ilman perusteltua syytä on kuitenkin syrjintää.

Kohtuullisuutta arvioidaan tapauskohtaisesti ja mukautukset voidaan toteuttaa eri tilanteissa eri tavoin. Oppilaitoksissa kohtuullisia mukautuksia voidaan tehdä esimerkiksi järjestämällä luokkatilaan tarpeelliset apuvälineet, kehittämällä opintojen suoritumahdollisuuksia ja mukauttamalla opetusta. Kohtuullisia mukautuksia ovat myös pyörätuoliluiskat, sähköovet, hissi, esteetön wc, korkeussäädettävät pöydät, induktiosilmukka, värikontrastit, valaistusmuutokset ja parkkipaikan sijainti lähellä ulko-ovea.

Nopeita ja helppoja toimia esteettömyyden edistämiseksi

Portaikot. Laita huomiotarrat kunkin portaan etureunaan. Näin askelmat erottuvat toisistaan ja portaissa liikkuminen on turvallisempaa.

Naulakot. Kiinnitä vessojen ja pukutilojen naulakoita eri korkeuksille. Silloin myös pyörätuolin käyttäjät ja lyhyemmät ihmiset ylettyvät käyttämään naulakoita.

Palvelu- ja infotiskit. Varmista, että kuulolaitteen käyttäjiä varten tiskillä on induktiosilmukka. Jos induktiosilmukka on käytettävissä, siitä on hyvä kertoa verkkosivuilla.

Ovet. Tarkista ainakin pääoven avautumisjäykkyys ja säädä se sopivaksi.

Kurssitilan hahmottaminen. Ota tilasta mustavalkoinen kuva. Siitä näet kontrastit ja voit arvioida ennen kurssin aloittamista, onko tila helppo vai vaikea hahmottaa. Mitä selkeämmät kontrastit, sitä helpommin näkövammainen kurssilainen pystyy hahmottamaan tilaa.

Apuvälineiden käyttäjät. Jos tiedät, että kurssille osallistuu pyörätuolin tai muun liikkumisen apuvälineen käyttäjä, järjestele luokkaan liikkumatilaa ennen tuntia.

Ilmoittautuminen. Varmista, että kurssille ilmoittautujalla on mahdollisuus kertoa esteettömyyteen liittyvistä tarpeistaan ilmoittautumisen yhteydessä.

Opastus. Voit olla kurssitilan ovella opiskelijoita vastassa, vaikka tilaan olisikin opasteet.

Ilmoitustaulut. Älä laita ilmoituksia lasin alle tai kirjoita tekstiä lasitaululle. Kiillot ja heijastukset haittaavat tekstien lukemista.

Kommunikaatio. Puhu niin, että kuulovammainen kurssilainen näkee kasvosi. Silloin hän erottaa sanat paremmin ja voi lukea puhettasi huuilta.

Äänet ja valaistus. Mikäli tilassa kaikuu tai on häiritseviä ääniä, kerro niistä huololle, jos et pysty itse korjaamaan tilanetta. Toimi samoin, jos valot vilkkuvat tai värisevät.

Hajut ja tuoksut. Vältä tilojen kaunistamista voimakastuoksuisilla kasveilla. Sovi opiskelijoiden kanssa, että kurssi on hajusteeton.

Tiedottaminen. Voitte toteuttaa opistosanne tilojen esteettömyyskartoituksen ja kertoa esteettömyydestä viestintäkanavissanne, kuten kurssiesitteissä ja verkkosivulla.

 Kokeile itse!

Tutustu esteettömyyden materiaaleihin verkossa

Tutustu Invalidiliiton esteettömyystyön palveluihin osoitteessa

- ▶▶ invalidiliitto.fi/esteettomyys/invalidiliiton-esteettomyystyo/invalidiliiton-esteettomyystyon-palvelut

Hyödynnä Malikkeen tietotaitoa, tutustu Malikkeeseen osoitteessa

- ▶▶ malike.fi

Pyydä opistoa teettämään esteettömyyskartoitus, lue lisää Invalidiliiton esteettömyyskartoituksista osoitteessa

- ▶▶ invalidiliitto.fi/esteettomyyskartoituksia

Liity Invalidiliiton esteettömyysverkkoon osoitteessa

- ▶▶ invalidiliitto.fi/invalidiliiton-esteettomyystyon-esteettomyysverkosto

Katso esteettömyysvideoita Invalidiliiton sivuilta osoitteesta

- ▶▶ www.invalidiliitto.fi/esteettomyys/esteettomyyskeskus-eske/esteettomyysvideot

Videot havainnollistavat esteettömyyden tärkeyttä eri tilanteissa. Videoita voi hyödyntää vapaasti ja ne soveltuvat hyvin esimerkiksi koulutus- ja tiedotuskäyttöön.

Tutustu esteettömän liikkumis- ja toimintaympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen.

- ▶▶ Kilpelä, Niina (2019) Esteetön rakennus ja ympäristö (pdf)

Ympäristöministeriö on julkaissut tarkat rakennettuun ympäristöön liittyvät esteettömyysohjeet ja kriteerit. Esteettömyys.

- ▶▶ Ympäristöministeriön ohje rakennuksen esteettömyydestä (pdf)

Vinkkejä esteettömyyden haltuunottoon

Lainaa pyörätuoli ja tutustu sitä käyttäen opistosi tiloihin.

Peitä silmäsi esimerkiksi liinalla ja kokeile, miten opiston tiloissa voi toimia, jos näkökyky puuttuu tai on heikko. Ota mukaan työkaveri tai muu henkilö, joka varmistaa turvallisuutesi.

Käytä asiantuntija-apua. Hyödynnä vammaisjärjestöjen, yhdistysten ja vammaisneuvoston osaamista ja kokemusta tilojen toimivuudesta ja esteettömyydestä. Monilla järjestöillä on myös kokemusasiantuntijoita, joiden kanssa tiloja voi tarkastella ja kokeilla.

Hanki tietoa kursseilta ja verkosta, hyödynnä ilmaisia itseopiskelupalveluja ja -materiaaleja.

Näkökulmia esteettömyyteen

Vaikka kaikenlaiset ihmiset voivat käyttää esteettömiä ympäristöjä ja palveluja, eri ihmiset voivat tarvita erilaisia esteettömyysratkaisuja. Tarpeeseen vaikuttavat muun muassa ne syyt, joiden vuoksi esteettömyys on henkilön osallistumiselle välttämätöntä.

Tutustu autismikirjolla olevien ihmisten esteettömyystarpeisiin osoitteessa

- ▶▶ autismiliitto.fi/materiaalia/esteettomyys

Tutustu näkövammaisten ihmisten esteettömyystarpeisiin osoitteessa

- ▶▶ nkl.fi/fi/esteettomyys

Kirjallisuutta

Laitinen, Matti (2013) Miksi joka paikkaan pitää päästä? Kansanvalistusseura.

4

Saavutettavuus kansalaisopistossa

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta määrittelee saavutettavuuden periaatteiksi ja tekniikoiksi, joita on noudatettava digitaalisten palvelujen suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä.

Digitaalinen saavutettavuus on tärkeä osa osallistavaa suunnittelua. Se mahdollistaa ihmisten digitaalisten palveluiden hyödyntämisen riippumatta heidän yksilöllisistä kyvyistään tai toimintarajoitteistaan. Digitaalinen sisältö ja teknologia on lähtökohtaisesti suunniteltava ja toteutettava siten, että kaikki voivat käyttää niitä.

Verkkosivustojen saavutettavuusvaatimukset

Käyttäjätavallisten verkkosivujen yksittäisiä tunnuspiirteitä ovat selkeä rakenne, helppo navigoitavuus, helposti ymmärrettävät ja loogisesti jäsenneetyt sisällöt sekä käytettävyys eri laitteilla, kuten kännykällä, tabletilla ja tietokoneella.

Digipalvelulaki vaatii kansalaisopistoja tekemään verkkosivuille saavutettavuusselosteen ja tarjoamaan käyttäjille mahdollisuuden saavutettavuuspalautteen antamiseen. Lain vaatimusten lisäksi käyttäjätavallisten verkkosivujen saavutettavuutta edistää suunnitelu WCAG-periaatteiden mukaisesti.

Saavutettavuusseloste

Palveluntarjoajan on ylläpidettävä saavutettavuusselostetta, ja siinä on oltava ainakin seuraavat asiat:

- Selvitys siitä, mitkä palveluntarjoajan digitaalisen palvelun sisällön osat eivät täytä saavutettavuusvaatimuksia ja perustelut saavutettavuusvaatimuksista poikkeamiselle.

AVI:n työkalu saavutettavuusselosteen laatimiseksi

►► saavutettavuusvaatimukset.fi/saavutettavuusseloste

Lue lisää saavutettavuusvaatimuksista aluehallintoviraston sivuilta

►► saavutettavuusvaatimukset.fi

- Ohjeet siitä, miten palvelun käyttäjä voi saada digitaalisen palvelun sisältämät tiedot tai palvelun vaihtoehtoisella tavalla, jos palvelu tai sen osa ei ole käyttäjälle saavutettavassa muodossa.
- Palveluntarjoajan sähköinen yhteystieto, johon palvelun käyttäjä voi lähettää saavutettavuuspalautteet.
- Linkki valvontaviranomaisen verkkosivustolle, jossa palvelun käyttäjä voi tehdä saavutettavuuskantelun tai -selvityspyynnön.

Saavutettavuuspalautte

Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta (306/2019)

Jokaisella on oikeus lähettää palautetta digitaalisessa palvelussa havaitsemistaan saavutettavuusvaatimusten poikkeamista tai pyytää tarkennuksia kohtuuttoman rasitteen perusteluihin. Sähköinen yhteystieto, johon

palautteen voi lähettää, kerrotaan saavutettavuusselosteessa.

Digitaalisen palvelun käyttäjä saattaa tarvita etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa selvittämiseksi tai toteuttamiseksi digitaalisesta palvelusta sellaista sisältöä, joka ei täytä saavutettavuusvaatimuksia. Tällöin käyttäjällä on oikeus saada nämä sisällöt saavutettavuusvaatimukset täyttävässä muodossa tai muuten vaihtoehtoisella, palvelun käyttäjälle saavutettavalla tavalla. Ohjeet pyynnön tekemiseen ovat saavutettavuusselosteessa.

Palveluntarjoajan on lähetettävä palautteen lähettäjälle sähköinen vastaanottokuittaus, josta ilmenee palautteen vastaanottoaika. Palveluntarjoajan on vastattava palautteisiin ja pyyntöihin viipymättä, mutta viimeistään kahden viikon kuluessa yhteydenotosta. Jos pyyntö saada tiedot saavutettavuusvaatimukset täyttävässä muodossa koskee laajaa digitaalisen palvelun sisältöä, palveluntarjoaja voi jatkaa vastausaikaa enintään kahdella viikolla. Lisääjasta on ilmoitettava pyynnön tehneelle palvelun käyttäjälle.

Jos palveluntarjoaja ei pyynnöstä huolimatta anna digitaalisen palvelun sisällöstä tietoja saavutettavassa muodossa, sen on laadittava tästä pyynnön tehneelle palvelun käyttäjälle kirjallinen perusteltu todistus.

Lue lisää WCAG-periaatteista

►► saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/tietoa-wcag-kriteereista

WCAG-periaatteet

Laki ei anna selkeitä mittareita tai muuta metodia, jonka avulla tietyn digitaalisen palvelun voisi todeta saavutettavaksi. Yhdelle saavutettava palvelu tai toiminto voi olla toiselle hankala tai mahdoton. Lain tavoite kuitenkin on, että digitaaliset palvelut olisivat paremmin kaikkien, mutta erityisesti vammaisten käyttäjien saavutettavissa. Saavutettavuuden toteutumista voi tarkastella neljän WCAG-periaatteen avulla.

Havaittavuus

Kaikki sisältö ja käyttöliittymän osat ovat havaittavissa niillä tekniikoilla, joita käyttäjät käyttävät. Käyttöliittymä voi olla esimerkiksi älypuhelin, tabletti tai tietokone.

Hallittavuus

Käyttöliittymän ja sisällön navigaatio on helposti käytettävissä eri tekniikoilla. Käyttöliittymän ominaisuudet eivät häiritse tai estä käyttöä.

Ymmärrettävyys

Sisällöt ovat rakenteeltaan selkeitä, kieli on ymmärrettävää ja toiminnallisuus on helppo käsittää.

Toimintavarmuus

Sivusto on käytettävissä useilla eri päätelaitteilla, eri käyttöjärjestelmillä ja kaikilla yleisimmillä selaimilla ja käyttöä avustavilla tekniikoilla.

Lähde: Selovuo, Kari (2019)

Saavutettavuusopas. Euraprint.

Voit kehittää saavutettavuuteen liittyvää osaamistasi hyödyntämällä ilmaisia itseopiskelupalveluja ja -materiaaleja. Tutustu eOppivan tarjontaan osoitteessa

►► eoppiva.fi/koulutukset/saavutettavuus-ja-digipalvelulain-vaatimukset

Aistinvarainen saavutettavuus

Etenkin digitaaliset palvelut perustuvat pitkälti näkemiseen ja kuulemiseen. Kansalaisopistojen kursseilla saavutettavuutta voi edistää käytännöllä monipuolisesti eri aisteihin perustuvia opetusmenetelmiä. Tämä parantaa opiskelijan mahdollisuuksia hyödyntää toimivia aistejaan ja huomioi myös eri oppimistyyliä.

Digitaalisissa ohjelmistoissa on jo lähtökohtaisesti huomioitu heikonäköisyyttä ja eriasteisia näkövammoja. Opistoissa on lisäksi hyvä varmistaa, että opiskelijat voivat käyttää eri aisteja helpottavia tukkeinoja oppimisensa apuna.

Kurssilaisen näkemistä tukevia ratkaisuja

- Fonttikoon suurentaminen ja ruudun lähentäminen auttavat näkemään tekstin paremmin.
- Korkeat kontrastit, selkeä asettelu ja riittävät isot ja selkeät symbolit auttavat hahmottamaan esillä olevan sisällön.
- Aktiivinen palaute, kuten selkeät äänimerkit, jotka kertovat komenon onnistumisesta tai epäonnistumisesta.
- Sovelluksen ruudunlukuohjelma tai -ominaisuus muuttaa tekstin puheeksi.
- Kirjoitetun tekstin pistekirjoitukseksi muuttava laite tekee tekstistä saavutettavan myös näkövammaiselle henkilölle.

Kurssilaisen kuulemistä tukevia ratkaisuja

- Induktiosilmukka välittää puheen ja muut äänet suoraan kuulolaitteeseen.
- Tekstitys tekee sisällöstä saavutettavampaa kuulovammaiselle kurssilaiselle.
- Selkeä puhe ja puhuminen kasvot kuulijaan päin auttavat kuulovammaista kurssilaista erottamaan sanat puhujan huulilta.

Kognitiivinen saavutettavuus

Kognitiivisen toimintakyvyn muotoja ovat kielelliset taidot, tarkkaavuus, havaitseminen, muistaminen, toiminnanohjaus, liiketaidot, tunne-elämä ja motivaatio. Näihin puolestaan perustuvat laaja-alaisemmat kognition muodot: ajattelu, suunnittelu ja ongelmanratkaisu.

Kognitiivisen toiminnan haasteita voivat aiheuttaa erilaiset sairaudet, neurologiset kehityshäiriöt, ikääntyminen, kehitysvammat ja oppimisvaikeudet. Haasteet voivat ilmetä muistamisen ongelmina, hahmottamisen vaikeuksina, lukivaikeutena, matemaattisina haasteina ja keskittymisen ongelmina.

Kansalaisopiston kurssien näkökulmasta kognitiivista saavutettavuutta voi edistää monin tavoin, muun muassa seuraavin keinoin.

Kurssilaisen avuksi keskittymishaasteisiin

- Järjestä kurssilaiselle vastamelukuulokkeet taustahälyn vaimentamiseen.
- Järjestä kurssilaiselle mahdollisuus siirtyä tarvittaessa rauhallisempaan tilaan.
- Järjestä kurssilaiselle mahdollisuus tehdä jotain käsillään, esimerkiksi piirrellä.

Kurssilaisen avuksi lukivaikeuksiin

- Opasta kurssilaista käyttämään verkkoselaimen lukija-tilaa, joka poistaa värit, logot ja muut lukemista häiritsevät tekijät.
- Opasta kurssilaista käyttämään toimisto-ohjelmien keskittymistilaa, joka poistaa näkyvistä valikot ja sivupalkit.
- Opasta kurssilaista käyttämään toimintoa, joka muuttaa tekstin puheeksi, jolloin hän voi kuunnella tekstin sisällön.
- Käytä selkeäkielisiä ohjeita ja oppimateriaaleja.

Kurssilaisen avuksi kirjoittamisen vaikeuksiin

- Opasta kurssilaista käyttämään toimisto-ohjelmien kirjoitusavustajia ja oikeinkirjoituksen tarkistusta.
- Opasta kurssilaista käyttämään ohjelmistojen sanelu-toimintoa.

Kurssilaisen avuksi hahmottamiseen ja muistamiseen

- Tee selkeät ohjeet, joihin kurssilainen voi palata tarvittaessa aina uudestaan.
- Havainnollista opiskeltavaa asiaa eri tavoin. Etsi havainnollistavat esimerkit kurssilaisten kokemusmaailmasta.

Taloudellinen saavutettavuus

Teksti: Aura Linnapuomi

Millaisia mahdollisuuksia pienituloisilla henkilöillä on harrastaa kansalaisopistossa? Miten saamme tietoa kursseista ja toiminnastamme niille, jotka harvoin poistuvat kotoa? Miten välittää viestiä, että jokainen on tervetullut osallistumaan kursseille omana itsenään?

Kurssimaksujen alentaminen

Kaikukortti tarjoaa yhden mahdollisuuden taloudellisen saavutettavuuden lisäämiseen kansalaisopistoissa. Sillä voi muun muassa hankkia maksutta kansalaisopiston kurssipaikkoja. Muitakin maksuttoman kurssiosallistumisen mahdollistavia järjestelmiä on olemassa, esimerkiksi opintoseteli.

Maksutonta tai alennetulla hinnalla osallistumista voi pyrkiä tarjoamaan myös tekemällä yhteistyötä sosiaali- ja terveystoimijoiden sekä hyvinvointia ja terveyttä edistävien toimijoiden kanssa. Yhteistoiminta voi mahdollistaa niiden osallistumista, joiden taloudellinen tilanne on hyvin niukka.

Lue tarkemmin Kaikukortista

►► kaikukortti.fi

Harrastaminen yhdessä

Este osallistumiselle voi muodostua myös siitä, että pitäisi harrastaa yksin. Kannattaa selvittää, voisiko oma opisto ryhtyä kulttuurikaveri- tai kulttuuriluotsikohteeksi. Henkilö, jolla ei ole omaa kaveria, voi osallistua yhdessä vapaaehtoisen kulttuurikaverin kanssa. Vapaaehtoiselle kaverille tulisi tarjota maksuton tai hinnaltaan alennettu kurssipaikka.

Maksuttoman paikan tarjoaminen myös mielenterveyskuntoutujan tai muistisairaana henkilön tukihenkilölle olisi tärkeä kannanotto yhdenvertaisuuden lisäämiseksi. Vammaisen henkilön avustajan, tulkin, oppaan tai ohjaajan osallistumisen kurssille tulee aina olla maksutonta.

Sosiaalinen saavutettavuus

Teksti: Aura Linnapuomi

Sosiaalinen saavutettavuus on ystävällistä asiakaspalvelua sekä viestimistä siitä, että toiminta on tarkoitettu kaikille. Turvallisemman tilan periaatteiden luominen ja niistä viestiminen ovat konkreettinen keino käsitellä ja sanallistaa tavoitteita opiskelurauhan ja -tilan tarjoamiseksi kaikenlaisille ihmisille. Periaatteet kannattaa luoda yhdessä opiston asiakkaiden, henkilöstön ja sidosryhmien kanssa.

Jokaisen on tunnettava itsensä tervetulleeksi kurssille sellaisena kuin on. Lisäksi opettajille on tarjottava mahdollisuus saada koulutusta epä-asialliseen käytökseen, häirintään ja syrjintään puuttumiseen.

Esikuvien voima

Kansalaisopiston kurssisisällöt ja opettajat voivat vaikuttaa suoraan ja vahvasti siihen, kokevatko ihmiset toiminnan omakseen. Erilaisia kokemuksia ja näkökulmia heijastavat sisällöt voivat vahvistaa tunnetta siitä, että juuri minut on otettu huomioon ja olen haluttu kävijä.

Myös eri vähemmistöihin kuuluvilla kurssilaisilla pitäisi olla mahdollisuuksia samaistua opettajiin. Lisäksi viestinnän, sekä tekstien että kuvitusten, tulisi heijastaa yhteiskunnan moninaisuutta. Viesti ei kuitenkaan saisi olla ristiriidassa oman opiston todellisen tilanteen kanssa.

Lisätietoa

Kokemusasiiantuntijoita

- ▶▶ Kokemusasiiantuntijatoiminta (siirryt Mieli ry:n verkkosivuille)
- ▶▶ Uusi vaikuttajaryhmä edistää köyhimpien ihmisten oikeuksia Suomessa (siirryt Ihmisoikeusliiton verkkosivuille)
- ▶▶ Kokoa – Koulutetut kokemusasiiantuntijat ry (siirryt Kokoa ry:n verkkosivuille)

Yleistietoa kulttuurikaveritoiminnasta

(kooste on tehty Etelä-Pohjanmaan kulttuurikaveritoiminnasta mutta kertoo toiminnasta yleisesti)

- ▶▶ Kulttuurikaveri (siirryt Innokylän verkkosivuille)

5

Kansalaisopiston saavutettava viestintä

Teksti: Virpi Vedenkannas

Saavutettava viestintä on erittäin selkeää, helposti käytettävää ja sisäistettävää viestintää. Sisältö on mahdollisimman helppo ymmärtää, vaikka vastaanottajalla olisi viestin välittymistä rajoittavia tekijöitä. Niitä voivat olla esimerkiksi aistivammat, kognitiiviset ja tiedolliset rajoitteet, korkea ikä ja puutteellinen kielitaito. Saavutettava viestintä poistaa tai kiertää toimintarajoitteista johtuvia esteitä.

Tulkkaus- ja käännöspalveluiden lisäksi saavutettavassa viestinnässä hyödynnetään monipuolisesti erilaisia viestinnän keinoja, jotta tieto olisi saavutettavissa eri aisteilla. Kirjoitetun tekstin lisäksi viestiä välitetään esimerkiksi liikkuvan kuvan ja äänen avulla, ja tekstin tukena käytetään kuvia ja symboleita.

Saavutettavan viestinnän periaatteita voi soveltaa sekä sisäiseen että ulkoiseen viestintään. Sisäinen viestintä tarkoittaa opiston henkilökunnan viestintäkanavia, kuten intranetiä, Teams-sovellusta, WhatsApp-ryhmää tai sähköpostitiedotusta. Ulkoista eli niin sanotulle suurelle yleisölle suunnattua viestintää kansalaisopisto voi toteuttaa esimerkiksi verkkosivustollaan, blogissaan, sosiaalisen median kanavissaan tai printtjulkaisuissaan.

Saavutettavuus on pidettävä mielessä viestin sisältöä luotaessa ja viestintäkanavaa valittaessa. On tärkeää pohtia, mitä viestitään, kenelle viesti kohdennetaan sekä missä, millä tavalla ja milloin viestintä toteutetaan.

Kansalaisopiston pyrkimyksenä on tavoittaa mahdollisimman laaja ja moninainen joukko sen toiminnasta kiinnostuneita ihmisiä.

Tähän joukkoon kuuluu myös paljon sellaisia henkilöitä, joita opistot eivät tavoita kaikkein tavanomaisimmilla ratkaisuilla. Tästä syystä kansalaisopiston viestinnästä kannattaa tehdä mahdollisimman monikanavaista ja monimediaista.

Monikanavaisuus

Opistolla voi olla käytössään esimerkiksi perinteinen verkkosivusto, kurssinhallintajärjestelmä, kurssioppaat, sähköpostilistoja, uutiskirje ja pari somekanavaa. Kun kansalaisopiston viestijät välittävät tärkeitä sisältöjä eri kanavissa, he tavoittavat haluamansa kohdeyleisön helpommin ja varmemmin kuin vain yhtä kanavaa käyttämällä.

Monikanavaisessa viestinnässä opisto tiedottaa ja markkinoi yhden kanavan sijaan useassa eri kanavassa.

Verkkosivusto

Verkkosivustolle ja sosiaaliseen mediaan kannattaa tuottaa monipuolista sisältöä, koska ihmiset omaksuvat asioita eri tavalla. Yksi vastaanottaa sisällön mieluiten lukemalla, toinen kuvia katsomalla ja kolmas videon tai äänen välityksellä. Monimediainen viestintä pyrkii tarjoamaan sisältöä eri aisteille ja hyödyntää tekstin lisäksi myös kuvaa, videota ja ääntä.

Verkkosivusto on keskeisin monikanavaisen viestinnän kanava. Se on luonteva paikka tiedottaa opiston ajankohtaisista asioista ja markkinoida opiston kursseja ja muuta toimintaa. On tärkeää, että sivustoa on helppo käyttää millä tahansa laitteella ja että se on

käytettävissä myös ruudunlukuohjelmalla. Sivustolta löytyvät myös linkit opiston muihin viestintäkanaviin sekä kurssisivustolle.

Kannattaa varmistaa, että opiston toiminnasta kiinnostuneet myös löytävät sivustolle tuotettujen sisältöjen pariin. Ihmiset viettävät paljon aikaa sosiaalisessa mediassa ja netissä, minkä vuoksi tiedottaminen ja markkinointi kannattaa kohdistaa nimenomaan verkkoon. Hakukonemarkkinointi ja somemarkkinointi ovat tehokkaita keinoja ohjata ihmisiä ilmoittautumaan kursseille ja tutustumaan opiston toimintaan netissä.

Nopeita vinkkejä verkkosivustojen sisältöihin

Tarkista löytyvätkö opiston verkkosivuilta:

Yhteystiedot,
eli puhelinnumero,
sähköposti ja osoite

Kieliversiot verkko-
ilmoittautumiseen ja
maksujärjestelmään

Opettajan ABC

**Tasa-arvo ja
yhdenvertaisuus-
suunnitelma**

Suorat linkit tärkeimpiin ohjeisiin,
kuten kursseille ilmoittautumiseen ja
kurssimaksujen maksamiseen.

Englanninkielinen /
muilla vierailta kielillä
toteutettu **infosivu**

Toimipaikat
ja niiden osoitteet

UKK

**Usein
kysytyt
kysymykset**

Sosiaalinen media

Valtaosalla ihmisistä on yksi tai useampi sosiaalisen median tili. Erityisen suosittuja ovat Instagram, Facebook, LinkedIn, TikTok, viestipalvelu X ja YouTube, joita ihmiset selaavat puhelimellaan monesti päivässä.

Sosiaalisen median kanavista kannattaa käyttää niitä, joista oman kohderyhmän parhaiten tavoittaa.

Sosiaalisen median kanavilla on erilaisia käyttötarkoituksia ja eri-ikäisiä yleisöjä. Nuoret ja nuoret aikuiset muodostavat Instagramin suurimman käyttäjäryhmän, ja Facebookia suosivat eniten varhaiskeski-ikäiset ja tätä vanhemmat henkilöt. Jo näihin kahteen kanavaan panostamalla tavoittaa suuren joukon erilaisia ja eri-ikäisiä ihmisiä.

Lue lisää selkeästä tekstistä:

►► selkeastimeille.fi/kognitiivisen-saavutettavuus/ohjeita-selkeaan-tekstiin

Lue selkokielen ohjeet:

►► selkokeskus.fi/selkokieli/nain-kirjoitat-selkokielta/pika-opas-selkokielen-kirjoittamiseen

Kirjoitettu viestintä

Kansalaisopistojen pääasiallinen kohderyhmä ovat opiston opiskelijat, jotka muodostavat hyvin moninaisen joukon ihmisiä. Teksti pitää kirjoittaa heidän näkökulmastaan, ja sen pitää vastata selkeästi ja ymmärrettävästi niihin kysymyksiin, joihin he etsivät vastauksia. Olettavasti opiskelijat haluavat tietää ainakin, mitä kurseja opistolla on tarjolla, mitä heitä kiinnostava kurssi sisältää, milloin ja missä se järjestetään, paljonko kurssi maksaa ja miten sille ilmoitaudutaan.

Kurssikuvauksen kirjoittaminen

Saavutettavasti kirjoitettu kurssikuvaus selkeyttää kurssin sisältöjä ja vähentää virhetulkintoja. Kurssikuvauksen saavutettavuutta voi parantaa monin keinoin.

- Kerro vain ne asiat, jotka ovat olennaisia kurssista kiinnostuneelle ihmiselle.
- Kerro kurssista ja sen sisällöstä konkreettisesti.
- Jaottele teksti lyhyiksi ja selkeiksi kokonaisuuksiksi. Kirjoita korkeintaan viisi riviä yhteen kappaleeseen, ja vain yksi asia yhteen virkkeeseen.

Saavutettavan tekstin yleisiä ohjeita

Useimmiten lukijoita palvelee parhaiten tiivis ja napakka teksti. Selkokielen kirjoittamisen ohjeita voi soveltaa silloinkin, kun tavoitteena on kirjoittaa selkeää yleiskieltä. Voit hyödyntää seuraavia vinkkejä saavutettavan ja helposti luettavan tekstin kirjoittamiseen.

Kirjoita lukijan näkökulmasta ja vastaa hänen kysymyksiinsä.

Otsikoi sisällön mukaan.

Käytä kohderyhmälle tuttua sanastoa.

Vältä pitkiä sanoja, lyhenteitä ja vierasperäisiä sanoja.

Selitä vaikeat sanat ja käsitteet heti asiayhteydessä, jos niiden käyttö on välttämätöntä.

Vältä pitkiä virkkeitä, joissa on useita lauseita.

Vältä lauseenvastikkeita.

Vältä passiivia, **suosi aktiivia**: joku/jokin tekee jotakin.

Käytä gemenaa eli pienaakkosia. Pienaakkosin kirjoitetut sanat on helpompi hahmottaa kuin suuraakkosin kirjoitetut. Pidä tekstin rakenne yksinkertaisena ja selkeänä.

Pidä **kappaleet lyhyinä**.

Kirjoita pitkään tekstiin **väliotsikoita**.

Etene tärkeästä asiasta vähemmän tärkeään.

Esitä asiat **aikajärjestyksessä**, jos mahdollista.

Muotoile teksti helposti luettavaan muotoon.

Jos tekstissä täytyy korostaa jotakin sanaa tai kohtaa, **korosta lihavoinnilla**.

Rytmitele tekstiä väliotsikoiden lisäksi listoilla. Listat helpottavat tekstin silmäilyä ja kokonais käsityksen saamista sekä tärkeiden ja kiinnostavien asioiden löytämistä tekstistä.

Saavutettavat kuvat

Kuvat havainnollistavat käsiteltävää asiaa, tehostavat informaatiota ja helpottavat sisällön ymmärtämistä. Onkin tärkeää, että kuvan sisältämä visuaalinen informaatio liittyy kiinteästi käsiteltävään asiaan. Asiaan liittymätön kuva voi hämmentää lukijaa tai estää häntä keskittymästä käsiteltävään asiaan.

Saavutettava kuva on ulkonäöltään selkeä, ja näkevän lukijan on helppo hahmottaa, mitä se esittää. Parhaassa tapauksessa kuvan visuaalinen sisältö on saavutettava myös sellaisille henkilöille, joilla on heikko näkökyky tai värinäkö.

Kuvat toimivat usein parhaiten, kun ne esiintyvät tekstistä erillään. Erityisesti taustakuvat voivat häiritä tekstin lukemista, jos ne ovat värikkäitä ja sisältävät paljon erilaisia kuvia ja muotoja. Kuvakaappauksia kannattaa välttää, sillä ruudunlukijaa lukemiseen käyttävät henkilöt eivät pysty kuuntelemaan kuvamuodossa esitettyä tekstiä.

Monet kuvat ja infografiikat sisältävät kuitenkin myös tekstiä. On tärkeää varmistaa, että kontrastiero tekstin ja sen taustan välillä on riittävän suuri. Asiaan kannattaa kiinnittää huomiota myös verkkosivustoilla ja PowerPoint-esityksissä, joissa teksti on sijoitettu värilliselle pohjalle.

Kaikki lukijat eivät näe kuvia lainkaan ja siksi on tärkeää, että kuvan olennainen sisältö kerrotaan myös tekstimuodossa. Jotta kuvien sisältämä tieto välittyisi myös täysin sokeille henkilöille, kuvaan liitetään sähköisissä palveluissa myös tekstivastine eli alt-teksti (alternative text). Näin kuvan informaatio välittyy ruudunlukuohjelmaa käyttävälle henkilölle ja muillekin, joille kuva ei syystä tai toisesta näy.

ALT?

Alt-teksti on lyhyt, ja se välittää kuvan sisältämän tiedon, joka ei ole luettavissa muusta tekstistä tai kuvatekstistä. Alt-tekstin voi määrittää kaikille tekstejä sisältämättömille elementeille kuten kuville, äänille, videoille sekä pylväs-, ympyrä- ja viivakaavioille. Ainoastaan koristeellisista kuvista sen voi jättää kokonaan pois.

Esimerkkejä tekstivastineista

Käsipari muovaa saviastiaa dreijalla. Opettajan kädet lepäävät dreijan reunalla.

Nainen maalaa abstraktia teosta maalaustelineen ääressä.

Kaavioita ja taulukoita tehtäessä on syytä pitää mielessä värien käyttöön liittyvät saavutettavuussuositukset, jotta teksti ja värit erottuisivat toisistaan parhaalla mahdollisella tavalla. Kaavion tulisi myös olla luettavissa täysin ilman värejä.

Taulukkoa tehtäessä on tärkeintä muistaa oikea asettelu, sillä näytönlukuohjelma lukee taulukon vasemmalta oikealle ja ylimmäältä riviltä alimmalle riville. Jos taulukko on kovin laaja, sen keskeisin sisältö kannattaa avata myös sanallisesti.

Lue lisää vaihtoehdoisen tekstin

lisäämisestä muotoon, kuvaan tai kaavioon Microsoft 365 -ohjelmilla osoitteesta:

- ▶▶ support.office.com/fi-fi/article/vaihtoehdoisen-tekstin-lisaaaminen-muotoon-kuvaan-kaavioon-smartart-grafiikkaobjektiin-tai-muuhun-objektiin-44989b2a-903c-4d9a-b742-6a75b451c669

ALT

Lue lisää alt-teksteistä

- ▶▶ julkaisekaikille.fi/kuvien-saavutettavuus/kuvien-tekstivastineet

Lue lisää saavutettavista kuvista

- ▶▶ julkaisekaikille.fi/kuvien-saavutettavuus/kuvien-ulkonako
- ▶▶ somat.fi/teema-2/#kuvat

Värien kontrastin tarkistamiseen löytyy useita työkaluja.

Yksi niistä on WebAIM color contrast checker. Työkalu kertoo kontrastisuhteen, kun tekstiä ja sen taustaa merkitseviin kenttiin syötetään niiden värit HEX- tai RGB-arvona. Tarvittaessa värejä voi säätää ohjelmassa tummemmiksi ja vaaleammiksi.

WCAG-kriteerin mukaan teksti erottuu taustastaan riittävän hyvin, kun kontrastisuhte on vähintään:

- 4,5:1 – teksti on normaalia tai pientä
- 3:1 – tekstin pistekoko on vähintään 18 tai se on lihavoitua ja pistekooltaan vähintään 14.

WebAIM color contrast checker

-työkalu löytyy osoitteesta

- ▶▶ webaim.org/resources/contrastchecker

Who can use -työkalu osoittaa vielä tarkemmin, millä tavalla eri tavoin näkövammaiset ihmiset erottavat valitut värit toisistaan. Työkalu löytyy osoitteesta

- ▶▶ whocanuse.com

Tee asiakirjoistasi saavutettavia

Saavutettavuusvaatimukset koskevat myös verkkosivustoilla julkaistavia asiakirjatiedostoja. Tutustu saavutettavien Word-, Excel-, PowerPoint- ja pdf-tiedostojen ohjeisiin osoitteesta:

- ▶▶ saavutettavasti.fi/saavutettavat-asiakirjat

Saavutettavat videot

Videot auttavat monia ihmisiä omaksumaan uusia asioita helpommin. Erityisen hyvin videot sopivat henkilöille, joilla on luki- tai oppimisvaikeuksia tai puutteita kielitaidossa.

Videoiden visuaalinen esitystapa parantaa sisällön saavutettavuutta niille, joiden on vaikea lukea tai ymmärtää perinteistä tekstiä. Samalla täytyy kuitenkin muistaa, että kaikki ihmiset eivät näe tai kuule videota. Tästä syystä videossa tulee olla mahdollisimman selkeä ääni ja huolellisesti laadittu tekstitys.

Videon voi ladata selainpohjaiseen videopalveluun, kuten YouTubeen, joka toimii useimilla laitteilla. YouTubeessa videoon voi myös lisätä tekstimuotoisen kuvauksen sekä runsaan määrän erikielisiä tekstityksiä, joista käyttäjä voi valita itselleen mieluisimman.

Lue lisää saavutettavista videoista

- ▶ somat.fi/teema-2/#videot
- ▶ saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelu-lain-vaatimukset/videoiden-ja-aanilahetyksen-saavutettavuus/

Seuraavilla vinkeillä voit kehittää videoidesi saavutettavuutta.

Kuvaa video **hiljaisessa** tilassa.

Kehota esiintyjä puhumaan **selkeästi**.

Sijoita puhe **erilliselle ääniraidalle**, jolloin sen voimakkuutta on helpompi säätää.

Pidä videoesityksessä asioiden määrä **maltillisena** ja pituus **kohtuullisena**.

Järjestä asiasisältö **loogisesti**.

Pidä taustamusiikki hiljaisena puheen aikana.

Tekstitä video ja synkronoi tekstitys huolellisesti.

Varmista värien riittävä **kontrastiero**.

Käytä tavallista **tiedostoformaattia**, esim. MP4:ää.

Liitä videoon **alt-teksti** tai kuvaus.

6

Saavutettavuus kansalaisopiston toimistotyössä

Vaikka opetus on kansalaisopistojen pääasiallista toimintaa, liittyy moni saavutettavuusseikka opiston toimistossa tehtävään työhön. Sivistysjohtajan, rehtorin tai toiminnanjohtajan näkökulmasta on tärkeää, että saavutettavuus sisältyy opiston strategiaan, arvoihin ja linjauksiin.

Koulutussuunnittelijan tai suunnittelija-opettajan työssä saavutettavuus on otettava huomioon opetustilojen valinnassa, kurssikuvausten tekemisessä ja markkinointimateriaalien suunnittelussa.

Toimistosihteerin työssä saavutettavuus näkyy neuvontana, ohjeistamisena ja erilaisina järjestelminä, joiden avulla opisto tarjoaa ilmoittautumis- ja maksuvaihtoehtoja sekä muita palveluja erilaisille opiskelijoille.

Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat

Tasa-arvosuunnitelman ja yhdenvertaisuussuunnitelman tarkoituksena on edistää kouluissa ja oppilaitoksissa tehtävää tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyötä. Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma sekä yhdenvertaisuussuunnitelma laaditaan ja päivitetään yhteistyössä henkilöstön ja opiskelijoiden kanssa.

Hyväksyvä ilmapiiri ja monipuoliset ilmoittautumis- ja osallistumisvaihtoehdot madaltavat ihmisten kynnystä osallistua kursseille.

Tasa-arvosuunnitelma

Tasa-arvolain mukaan oppilaitokset ovat velvollisia laatimaan toiminnan kehittämiseen tähtäävän tasa-arvosuunnitelman eli toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman. Toiminnallinen tasa-arvosuunnitelma on työkalu, joka tukee sukupuolten tasa-arvon edistämistä kaikessa oppilaitoksen toiminnassa. Velvoite suunnitelman laatimiseen koskee kaikkia koulutusta järjestäviä oppilaitoksia.

Koulutuksen järjestäjä vastaa, että oppilaitokset laativat toiminnallisen tasa-arvosuunnitelman. Tasa-arvosuunnitelmassa täytyy olla:

- selvitys oppilaitoksen tasa-arvotilanteesta
- tarvittavat toimenpiteet tasa-arvon edistämiseksi
- arvio aikaisempaan tasa-arvosuunnitelmaan sisältyneiden toimenpiteiden toteutamisesta ja tuloksista.

Kansalaisopiston tasa-arvon edistämistyö on jatkuvaa ja suunnitelmallista. Työssä tulee kiinnittää huomiota muun muassa opetuksen järjestämiseen sekä seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.

Yhdenvertaisuussuunnitelma

Yhdenvertaisuuslain tarkoitus on turvata yhdenvertainen kohtelu ja estää syrjintä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, politiikan, ay-toiminnan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn takia.

Yhdenvertaisuuslain mukaan koulutuksen järjestäjän on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tar-

vittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Oppilaitoksella on oltava suunnitelma tarvittavista toimenpiteistä yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja syrjinnän poistamiseksi.

Saavutettavuus asiakaspalvelussa

Asiakaspalvelussa eri toimintojen monipuolisuus lisää saavutettavuutta. Monipuolisuus tarkoittaa, että ihmisillä on monia eri tapoja olla yhteydessä kansalaisopistoon. Monipuolisuus lisää jokaisen mahdollisuuksia valita itselleen sopivin tapa lähestyä ja käyttää opiston palveluja. Kaikissa vaihtoehdoissa on tärkeää, että ohjeet palvelun käyttämiseen ovat selkeät ja yksinkertaiset. Silloin kynnyksellä olla yhteydessä opistoon on matala.

Kurssiohjelmaan tutustuminen ja kurssille ilmoittautuminen ovat yleensä ensimmäiset toimet, jotka ihminen tekee kiinnostuessaan kansalaisopiston tarjoamista mahdollisuuksista. Jos jo alku menee pieleen, osallistuminen ei toteudu. Siksi asiakaspalvelussa ja ilmoittautumisessa on tärkeää, että prosessit ovat saavutettavia, selkeitä ja helposti ymmärrettäviä.

Asiakkaan on hyvä saada helposti ja ymmärrettävässä muodossa vastaukset muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

Miten voin ilmoittautua kursseille?

Miten maksan kurssin?

Missä tapauksissa voin saada alennusta kurssihinnasta?

Minne ja miten annan palautetta opiston palveluista?

Miten voin esittää kurssitoiveen?

Kenelle voin ilmoittaa häirinnästä tai puutteista opiston toiminnassa?

Miten toimin poikkeustilanteissa?

Ilmoittautuminen kursseille

Ilmoittautumisessa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että jokaisella kurssista kiinnostuneella ihmisellä on yhtäläinen mahdollisuus päästä kurssille riippumatta ilmoittautumiskanavasta. Tavallisimmat ilmoittautumiskanavat ovat verkkoilmoittautuminen, sähköpostitse tai puhelimitse ilmoittautuminen sekä ilmoittautuminen opiston toimistossa.

Verkkoilmoittautumisesta tekee saavutettavaa muun muassa se, että kurssille voi ilmoittautua mihin aikaan ja minä päivänä tahansa ennen ilmoittautumisajan loppua. Ilmoittautumisohjeiden pitää olla selkeät ja helpot, ja ne voivat olla sekä tekstinä että videona. Ilmoittautumista voi helpottaa esimerkiksi niin, että ilmoittautumisen voi tallentaa keskeneräisenä ja jatkaa myöhemmin. Ilmoittautumisen kynnyksistä voi myös madaltaa tarjoamalla opiskelijalle mahdollisuuden harjoitella ilmoittautumista testi-ilmoittautumisella.

Asiakkaalle tulee tarjota mahdollisuus kertoa saavutettavuuteen liittyvistä seikoista valitusta ilmoittautumistavasta riippumatta. Silloin opettaja voi ottaa asiakkaan erityistarpeet huomioon opetuksessa ja kurssin suunnittelussa jo etukäteen.

Yhdenvertaiset mahdollisuudet päästä kursseille

Yhdenvertaisuuden toteutumisessa voi olla ongelmia varsinkin suosittujen ja erittäin nopeasti täyttyvien kurssien kohdalla. Voit puuttua haasteeseen seuraavin keinoin:

- Mahdollista ilmoittautuminen eri kanavia pitkin.
- Avaa kaikki ilmoittautumiskanavat samaan aikaan.
- Tarvittaessa voit arpoa kurssille pääsijat esimerkiksi 30 ensimmäisen minuutin aikana eri kanavissa ilmoittautuneista. Näin kurssille pääsy ei ole kiinni esimerkiksi teknisistä taidoista tai nopeudesta.

7

Opiskelijoiden osallistaminen opiston toimintaan

Laki vapaasta sivistystyöstä velvoittaa oppilaitosta arvioimaan omaa koulutustaan ja kehittämään sen perusteella oppimisen edellytyksiä. Opiskelijoiden osallistaminen tukee saavutettavuutta ja esteettömyyttä, koska heillä on toiminnan kohderyhmänä kokemusta opiston kurseista ja muusta toiminnasta. Tästä syystä opistoissa kannattaa kuunnella herkäällä korvalla opiskelijoiden kehitysehdotuksia, jotka liittyvät saavutettavuuden parantamiseen, kurssitoiveisiin, kurssien sisältöihin tai niiden toteutustapoihin.

Opisto voi osallistaa opiskelijoita monella tavalla. Kurssi- ja muun palautteen kerääminen on yksi osallistamisen tapa.

Kun opiskelijoilla on mahdollisuus kertoa kokemuksiaan, ajatuksiaan, mielipiteitään ja ideoitaan opiston toiminnasta, opisto pystyy paremmin kehittämään toimintaansa opiskelijoiden tarpeita vastaavaksi.

Jos opisto haluaa kehittää palveluja, opetusta ja toimintansa arviointia, pelkkä palautteen kerääminen on yleensä riittämätön osallistamisen menetelmä.

Palautekyselyssä jää kuulematta niiden ihmisten ääni, jotka eivät osallistu kansalaisopiston toimintaan. Heitä olisi hyödyllistä kuulla, jos kansalaisopistot haluavat laajentaa opiskelijaprofiiliaan. Miksi henkilö ei osallistu

Järjestöillä ja muilla kolmannen sektorin toimijoilla on runsaasti tietoa ja kokemusta osallistamisesta, ja moni toimija on tehnyt jo yhteistyötä kansalais- ja työväenopistojen kanssa. Yhteistyö osallistamisessa vahvistaa osapuolten osaamista, monipuolistaa näkökulmia ja herättää oivalluksia.

toimintaan? Mistä hän olisi kiinnostunut? Mikä saisi hänet ilmoittautumaan ja tulemaan kurssille? Tätä ryhmää voi lähestyä esimerkiksi kuntalaiskyselyllä.

Opisto hyötyy enemmän useiden erilaisten osallistamismenetelmien ja -kanavien käytämisestä. Näin se tavoittaa useampia ihmisiä ja saa laajempaa palautetta toiminnoistaan. Mitä helpompaa palautteen antaminen on, sitä todennäköisemmin sitä saa myös sellaisilta ihmisiltä, jotka muuten jättäisivät palautteen antamatta. Myös palautteen keräämisen systemaattisuudesta on hyötyä opiston toiminnan kehittämisessä.

Keinoja osallistamiseen sekä palautteen keräämiseen ja hyödyntämiseen

Osallistamiseen, palautteen keräämiseen ja hyödyntämiseen on useita erilaisia keinoja.

Happy or not -pikapalautelaite toimii hyvin esimerkiksi asiakaspalvelun anonyyminä palautekanavana.

Askem-ohjelmisto on työkalu verkkosivuston parantamiseen ja palautteen keräämiseen. Askem mahdollistaa sivukohtaisen palautteen keräämisen sekä sanallisen palautteen antamisen verkkosivuston käyttäjälle.

Asiakasraati on ryhmä, johon voi koota esimerkiksi kurssilaisia tai ihmisiä, jotka eivät osallistu opiston toimintaan. Raatilaiset voivat yhdessä kertoa ajatuksiaan opiston toiminnasta, kurseista ja kurssitoiveista. Raadin voi toteuttaa paikan päällä tai etänä ja jopa useita kertoja lukuvuodessa.

Asiakastytyväisyyskyselyssä voi painottaa yksittäisen kurssin sijaan opiston toimintaprosesseja, esimerkiksi markkinointia tai tiedottamista.

Työtyytyväisyyskysely on henkilöstölle suunnattu palaute- ja kehityskysely. Se tuo kuuluviin henkilökunnan äänen.

Kurssipalaute on yleisin palautteen keruumenetelmä, jonka voi toteuttaa sähköisesti, paperilomakkeella tai molemmilla. Palautekysymyksiä laadittaessa kannattaa pohtia, mitä tietoa palautteista halutaan. Lomakkeessa voi kysyä esimerkiksi jotakin kurssin osasta tai kurssilla tehdystä työstä.

Toivelaatikko, johon ihmiset voivat ehdottaa kurssi-ideoita ja opettajia sähköisinä tai paperisina viesteinä.

Palautekyselyt ovat perinteinen tapa osallistaa opiskelijat opiston toimintaan. Opisto voi lähettää palautelomakkeen opiskelijalle sähköpostitse, tai opettaja voi kerätä palautteet paperilomakkeella kurssin viimeisellä kokoontumiskerralla.

Kuntalaiskyselyssä kysely lähetetään jokaiselle kuntalaiselle, mutta tarvittaessa kohderyhmä voi olla myös rajatumpi.

Sosiaalisen median kyselyt.

8

Kansalaisopiston saavutettavuus strategiatasolla

Teksti: Outi Salonlahti

Saavutettavuus, moninaisuus ja yhdenvertaisuus pitää ottaa huomioon kansalaisopiston kaikessa toiminnassa, kuten opetuksessa ja sisällöissä, tiloissa, viestinnässä, rekrytoinneissa, johtamisessa, hankinnoissa ja suunnittelussa.

Pohjimmiltaan kaikki lähtee strategiasta ja suunnittelusta.

Millaiset arvot opistolla on? Miten varmistetaan, että kaikki toimivat arvojen ja lain mukaan?

Työyhteisön moninaisuus ja rekrytointi

Strategia- ja johtotasolla voidaan tehdä tärkeitä linjauksia esimerkiksi rekrytointiin. Yksi tärkeä yhdenvertaisuuteen liittyvä kysymys on, kuinka moninainen työyhteisö on. Joissakin kunnissa ja kulttuuriorganisaatioissa tehdään tavoitteellista rekrytointia. Tavoitteena voi olla esimerkiksi se, että henkilöstön äidinkielen jakauma (kaikissa tehtävissä) vastaa kunnan asukkaiden äidinkielen jakaamaa. Työyhteisön moninaisuus vaikuttaa myönteisesti muun muassa opiston innovatiivisuuteen, luovuuteen ja uusien asiakasryhmien tavoittamiseen.

Miten tehdä hyvä saavutettavuussuunnitelma?

Saavutettavuutta kannattaa aina edistää suunnitelmallisesti ainakin osana toiminta-, hanke- ja muita suunnitelmia, mutta joskus tarvitaan erillinen saavutettavuussuunnitelma. Yhdenvertaisuuslain mukaan kansalaisopistoilla pitää olla yhdenvertaisuussuunnitelma. Sen tulisi aina sisältää saavutettavuusnäkökulmat.

Suunnittelu kannattaa aloittaa kartoittamalla nykytilanne. Saavutettavuuden ja esteettömyyden kartoittamiseen saa apua asiantuntijoilta, mutta tilannetta voi selvittää myös itse esimerkiksi tämän oppaan lopusta löytyvän tarkistuslistan avulla.

Lisäksi nykytilanteesta voi saada tietoa tekemällä kyselyn henkilöstölle, opiskelijoille, asiakkaille ja muille sidosryhmille. Suunnitelma on tärkeä tehdä yhdessä koko henkilöstön

kanssa, jolloin myös määräaikaiset työntekijät ja tuntiopettajat osallistuvat suunnitelman tekemiseen.

Kokemusten mukaan suunnitelmat toteutuvat parhaiten, kun niihin on kirjattu konkreettiset tavoitteet ja toimenpiteet, vastuhenkilöt, aikataulu, budjetti ja miten sen toteutumista seurataan.

Budjetoi saavutettavuuteen

Monia asioita voi muuttaa toimivammiksi ilman rahaa, esimerkiksi toimintatapoja muuttamalla. Joskus kuitenkin tarvitaan myös hankintoja, tulkkauksia, tilojen muutostöitä tai muita asioita, jotka maksavat.

Silloinkin, kun opisto toimii hyvin pienellä budjetilla, voi olla mahdollista tehdä joitakin budjettivaroja yleisessä talousarviossa ja laatia pitkän aikavälin suunnitelma saavutettavuuden parantamiseen. Hankehakemuksissa kannattaa jo hakemuksessa budjetoida hankkeen saavutettavuuskuluihin riippumatta siitä, mitä hanke käsittelee.

Henkilöstö saavutettavuuden voimavarana

Henkilöstön motivaatio on olennainen osa saavutettavuuden kehittämistä. Siksi on tärkeää, että johto tukee ja kannustaa käyttämään työaika saavutettavuustyöhön. Henkilöstöä motivoi myös riittävä osaaminen saavutettavuuden edistämiseen sekä tieto siitä, miksi saavutettavuus on tärkeää.

Henkilöstöä voi tukea koulutuksilla ja tarjoamalla tietomateriaalia saavutettavuudesta. Myös päätöksenteon läpinäkyvyyttä ja avoimuutta tarvitaan. Jos henkilöstö osallistuu saavutettavuussuunnitelman tekoon, se on todennäköisesti myös sitoutuneempi toteuttamaan sitä.

Yhteistyössä on voimaa

Oman paikkakunnan vammaisneuvostot ja kansalaisjärjestöt ovat hyviä yhteistyökumppaneita saavutettavuuden edistämiseksi ja toiminnan suunnittelussa. Lisäksi yhteistyötä voi tehdä oman kunnan muiden kulttuuritoimijoiden tai toisten kansalaisopistojen kanssa verkostoituen.

Osaamisen ja kokemusten jakaminen hyödyttää kaikkia!

9

Saavutettava opetus kansalaisopistossa

Saavutettava opetus tarkoittaa kansalaisopistossa sitä, että kurssilaisella on mahdollisuus opiskella ja oppia riippumatta hänen henkilökohtaisista ominaisuuksistaan. Kaikki opiskelijat hyötyvät saavutettavasta opetuksesta. Ihmisillä on erilaisia tarpeita saavutettavuudelle, joten saavutettava opetus muodostuu monenlaisten osien kokonaisuudesta.

Kurssisuunnittelussa tärkein lähtökohta on kurssin kohderyhmän ja sen tarpeiden huomiointi.

Saavutettavat kurssimateriaalit rakentuvat pitkälti samoille periaatteille kuin saavutettavat viestintämateriaalitkin. Toisin sanoen myös kurssilla käytettävien sisältöjen, tekstien, kuvien, kaaviokuvien, taulukoiden, videoiden, äänitiedostojen, pdf-tiedostojen ja tulosteiden on oltava saavutettavia.

Oppimistyyli

Oppimistyylien pohtiminen voi auttaa löytämään keinoja opiskeluun ja opettamiseen. On kuitenkin hyvä huomata, että varsinkin laajois-

sa tehtävissä voi olla erilaisia vaiheita, jotka vaativat erilaisia lähestymistapoja. Myös opetusvälineiden valinnassa kannattaa hyödyntää tietoa erilaisista oppimistyyleistä.

Oppimistyyllillä tarkoitetaan kolmea asiaa, jotka ovat:

- ihmisen lähestymistapa uuteen asiaan
- tapa, jolla ihminen hankkii ja käsittelee tietoa
- tapa, jolla ihminen mieluiten oppii.

Oppimistyyliin vaikuttavat yksilön ominaisuudet, ympäristö ja opittava asia. Hyvä oppija osaa vaihtaa oppimistyyliä tehtävän ja tilanteen mukaan. Tavallisesti puhutaan erilaisista oppimisrooleista, havaintokanavista ja kokonaisuuden hahmottamisesta.

Voit itse kokeilla joitakin oppimistyylitestejä.

- ▶ kielikompassi.jyu.fi/omatila/tila/oppimistyyliit_aistit_lomake.shtml (aistit oppimisessa)
- ▶ tenviesti.fi/test2.htm (oppimistyylien arviointitesti)
- ▶ tenviesti.fi/test1.htm (miellejärjestelmien perustesti)

Temperamentti – Lähestymistapa uuteen asiaan

Temperamentti muodostuu erilaisista temperamenttipiirteistä. Niitä ovat esimerkiksi se, miten ihminen lähestyy ja kohtaa uusia asioita. Joillekin uusien asioiden lähestyminen on helpompaa kuin toisille.

Ihmiset eroavat toisistaan myös siinä, miten joustavasti he osaavat vaihtaa tehtävästä tai tilanteesta toiseen tai miten sinnikkäitä he ovat.

Lue lisää saavutettavasta viestinnästä luvusta 5.

Kertaa tai opiskele saavutettavien oppimateriaalien tekemistä tai katso vinkkejä niiden tekemiseen osoitteesta

▶ www.somat.fi

Temperamenttipiirteet ovat melko pysyviä, mutta esimerkiksi joustavuutta ja sinnikkyyttä voi opetellakin. Temperamentin huomioiminen auttaa ymmärtämään omaa ja toisten toimintaa erilaisissa tilanteissa.

Tutustu Liisa Keltikangas-Järvisen artikkeliin temperamentista:

►► duodecimlehti.fi/duo16652

Aistit ja oppiminen – Tiedon hankkimisen ja käsittelyn tavat

Eri ihmisillä painottuvat eri aistit tiedon ja informaation vastaanottamisessa ja käsittelyssä. Toimintakyvyltään rajoittuneella ihmisellä tietyn aistikanavan kautta oppiminen voi olla haastavaa tai mahdotonta. Tästä syystä oppimistilanteet olisi hyvä suunnitella monikanavaisiksi, jolloin niissä hyödynnetään useita eri aisti- tai havaintokanavia. Eri aistein tehdyt havainnot ja kokemukset voivat tukea esimerkiksi muistamista. Lisäksi monikanavaisuus virkistää ja monipuolistaa oppimistilanteita.

Tyypillisesti oppimistyyliä ja oppijat jaetaan neljään ryhmään.

- Auditiiviset eli kuulon avulla oppijat.
- Visuaaliset eli näön avulla oppijat.
- Kinesteettiset eli liikkeen avulla oppijat.
- Taktiiliset eli käsin tekemällä oppijat.

Opiskeluympäristö – Missä ja miten opiskelu sujuu parhaiten

Ihmisillä voi olla erilaisia mieltymyksiä opiskelupaikoissa ja -ajoissa. Erilaisten oppijoiden huomioimiseksi ympäristössä kannattaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin. Osa ihmisistä opiskelee mieluiten hiljaisessa tai äänettömässä ympäristössä omassa rauhasaan, kun taas osa ihmisistä oppii mieluiten yhdessä muiden kanssa keskustellen.

Opiskeluympäristön viihtyisyyteen kannattaa kiinnittää huomiota. Viihtyisyyttä voi

Mieti kurssia suunnitellessasi, kenelle kurssi on suunnattu ja millaisia osallistumisen esteitä potentiaalisilla opiskelijoilla voisi olla. Miten osallistumisen esteitä voisi huomioida etukäteen?

lisätä esimerkiksi erilaisilla materiaaleilla, jotka estävät kaikumista ja vaimentavat kovia ääniä. Opiskeluympäristön viihtyisyyttä lisää myös riittävä ja häikäisemätön valaistus. Joillakin ihmisillä keskittymistä tukee taustalla soiva musiikki tai muu mieluinen taustaääni.

Oppimisen ja opiskelun apuvälineitä

Kursseilla opiskelijat voivat käyttää omia tai opiston apuvälineitä oppimisen tukena. Fyysisten apuvälineiden lisäksi monissa sovelluksissa ja ohjelmistoissa on saavutettavuutta lisääviä työkaluja, joita hyödyntämällä eri tavoin toimintakyvyltään rajoittuneet ihmiset voivat edesauttaa omaa oppimistaan. Opettajien kannattaa perehtyä saavutettavuustyökalujen käyttöön, jotta he osaavat tarvittaessa neuvoa ja ohjata kurssilaisia niiden käytössä.

Vinkkejä erityisryhmien kurssien järjestämiseen

Kehitysvammaisten Palvelusäätiön
vinkkejä erityisryhmien kurssien järjestämiseen

►► Kouluttajan käsikirja, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö (pdf)

Kansalaisfoorumin tietopankki
saavutettavista opetusmateriaaleista

►► peda.net/kansalaisfoorumi/kouluttajille/saavutettavuus

Korkeakouluopetuksen ideoita ja periaatteita saavutettavasta opetuksesta

►► tuni.fi/tlc/saavutettava-opetus/

Oppimista voivat edistää:

- Ohjelmistojen avustavat teknologiat, kuten tekstin syöttäminen puheen avulla, liikkeen tai katseen hyödyntäminen sekä erilaiset herkkyyttä säätelevät asetukset.
- Erilaiset vivut, vaihtimet, sauvaohjaimet tai ohjainpallot, jotka auttavat suorittamaan tarkkuutta vaativia toimintoja hiiren sijaan.
- Ruudunlukuohjelma, joka lukee näytöllä olevan tekstin ääneen.

Design for All vähentää erityissuunnittelun tarvetta

Design of All -prosessia (Suunnittele kaikille, DfA) voi käyttää myös kansalaisopistotoiminnan suunnittelussa. Prosessi on käyttäjälähtöinen, mikä tarkoittaa, että käyttäjät osallistuvat suunnittelu- ja toteutusprosessin kaikkiin vaiheisiin. Suunnitteluprosessissa otetaan huomioon ihmisten erilaisuus, sosiaalinen osallisuus ja tasa-arvoisuus, jotta ympäristö- ja palveluratkaisut vastaisivat monimuotoisen käyttäjäkunnan tarpeisiin.

Design for All -prosessissa käytetään sellaisia suunnittelun keinoja, jotka edistävät ympäristöjen, tuotteiden ja palveluiden käytettävyyttä, saavutettavuutta ja esteettömyyttä kaikille käyttäjille. Prosessia hyödyntämällä opistoissa voidaan välttää tai ainakin vähentää jälkikäteisen mukauttamisen tai erityissuunnittelun tarvetta.

Opetustila

Opetustilan järjestelyissä kannattaa ottaa huomioon kurssilaisten liikkumisen lisäksi kuulo- ja näköaistin käyttö.

Myös erilaiset apuvälineet ja avustavat teknologiat voivat tarvittaessa auttaa kurssilaista osallistumaan ja oppimaan. Opetustilassa kannattaa kiinnittää huomiota seuraaviin asioihin.

Kynnyksettömyys, tilava sisäänkäynti ja helposti avautuva ovi helpottavat liikkumista ja siirtymistä.

Pyörätuolipaikkoja: pöydät, joiden ääreen pääsee pyörätuolilla.

Induktiosilmukka kuulolaitteen käyttäjiä varten.

OPASTEET

INFOT

Suurikokoinen teksti, selkeyttävä kontrasti, selkeä kieli tai selkokieli, pistekirjoitus.

Tilaa liikkua, esimerkiksi askartelukurssilla pääsee omatoimisesti hakemaan tarvikkeita.

Erilaisille käyttäjille **soveltuvia istuimia** (myös matalia, pehmustettuja, selkä- ja käsinojallisia jne.).

Valot, valaistus: ei vilku, räpsy eikä häikäise.

Äänimaisema:

ei hurinoita, naksutuksia eikä muita keskittymistä ja kuulemista häiritseviä taustääniä.

—10—

Erilaiset ihmiset yhdessä

Elinikäinen oppiminen on ihmisoikeus, ja yhdenvertaisuuslaki velvoittaa oppilaitoksia suunnittelemaan opetuksen mahdolliseksi kaikenlaisille ihmisille. Saavutettavassa opistossa opiskelijat, työntekijät, tuntiopettajat ja muut opistoa käyttävät ihmiset kokevat itsensä hyväksytyiksi ja tervetulleiksi. Kokemus hyväksytyksi tulemisesta lisää luottamusta muihin, madaltaa kynnystä käydä kurssi loppuun ja rohkaisee ilmoittautumaan uusillekin kursseille.

Saavutettavuus ja esteettömyys viestivät omalta osaltaan siitä, että ihminen on tervetullut opistoon.

Saavutettavuuden ja esteettömyyden perustaa valetaan jo opiston strategiassa ja toiminnan suunnittelussa. Osa työstä perustuu lakeihin ja asetuksiin, mutta ne eivät määrää, mitä ihminen ajattelee, toivoo ja tavoittelee, tai miten hän asennoituu muihin ihmisiin. Kuitenkin kokemus olla hyväksytty ja tervetullut omana itsenään on viime kädessä kiinni juuri asenteista. Onko minulla halua käyttäytyä, valita ja toimia niin, että jokaisella on yhdenvertaiset osallistumisen ja toimimisen mahdollisuudet?

Kohtaaminen

Jokapäiväisessä arjessa asenteet tulevat näkyviin vuorovaikutuksessa ja kohtaamisissa. Ihmiset voivat jännittää toistensa kanssa olemista yleensäkin, ja jännitys liittyy ehkä enemmän sosiaaliseen tilanteeseen kuin toiseen ihmiseen. On hyvä sietää epävarmuuden tunnetta ja luottaa siihen, että ihminen oppii vuorovaikutustakin.

Opettajia ja muuta henkilökuntaa saattaa jännittää esimerkiksi erityistä tukea tarvitsevan kurssilaisen kohtaaminen. Se voi tuntua hämmentävältä ja aiheuttaa tunteen osamattomuudesta ja riittämättömyydestä. Kohtaamisessa tärkeintä on läsnäolo ja avoimuus sekä halu ja pyrkimys pitää jokainen kurssilainen mukana yhdenvertaisena ryhmän jäsenenä. Kaikkea ei tarvitse tietää ja osata, eikä se ole mahdollistakaan.

Yhteistyö vammaisten ja pitkäaikaissairaiden ihmisten järjestöjen kanssa voi tarjota apua erityistä tukea tarvitsevien kohtaamiseen. Voisivatko opistot pyytää järjestöiltä työnohjausta? Kohtaamista ja vuorovaikutusta voi pohtia myös suoraan erityistä tukea tarvitsevien ihmisten kanssa: mikä vuorovaikutuksessa meni hyvin, mikä oli hankalaa ja miten tästä jatketaan?

Vuorovaikutuksen kehittäminen yhdessä erityistä tukea tarvitsevien ihmisten kanssa edellyttää, että he osallistuvat kansalaisopistojen kursseille. Toistaiseksi he ovat yksi aliedustetuista ryhmistä. Yhteinen keskustelu kuitenkin kannattaisi, sillä se vahvistaisi kurssilaisten osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. Samalla se auttaisi toteuttamaan sekä kansalaisopistojen että kolmannen sektorin järjestöjen yhteisiä tavoitteita ja arvopohjaa.

Turvallisempi tila

Kunnioittava ja avoin ilmapiiri on yksi sosiaalisesti turvallisemman tilan tunnusmerkki. Toisinaan käytetään myös turvallisen tilan käsitettä, mutta tässä oppaassa puhutaan turvallisemmasta tilasta. Valittu käsite sopii tarkoitukseen paremmin, sillä käytännössä on vaikea taata, että jokin tila on turvallinen aivan jokaiselle. Turvattomuus tai turvallisuus ovat myös tunteita ja kokemuksia, jotka ovat kaikille omia ja yksilöllisiä.

Turvallisemmassa tilassa, esimerkiksi kansalaisopistossa yleisesti tai sen yksittäisessä kurssitilassa, jokainen saa olla sellainen kuin on ilman pilkan, syrjinnän tai häirinnän kohteeksi joutumista. Turvallisemmassa tilassa ihmiset kohtelevat toisiaan yhdenvertaisesti. He eivät erottele toisiaan perusteiden, jotka liittyvät sukupuoleen, ikään, etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun vastaavaan asiaan.

Jokaisella on oikeus tuntea olonsa turvallisiksi kurseilla ilman pelkoa seksuaalisesta, fyysisestä tai verbaalisesta häirinnästä tai ahdistelusta. Rasismi ja syrjintä eivät kuulu kansalaisopistojen toimintaan.

Turvallisemman tilan periaatteita

Turvallisemman tilan periaatteet ja toimitatavat ovat yhdessä sovittuja keinoja kunnioittavan ja hyväksyvän ilmapiirin luomiseen. Yhdessä sovittujen menettelytapojen avulla voidaan puuttua häiritsevään tai epämiellyttävään käytökseen.

Turvallisemman tilan periaatteet vaihtelevat jonkin verran yhteisöittäin tai toimijoittain. Periaatteissa on kuitenkin niin paljon yhteistä, että vinkkejä voi ottaa eri toimijoiden periaatteista. Tässä on esimerkkinä tiivistelmä Kulttuurilla kaikille -palvelujen pelisäännöistä. Niissä on hyödynnetty periaatteita seuraavilta toimijoilta: Ruskeat Tytöt, #StopHatredNow, UrbanApa, Globe Art Point ry, Valokuvataiteen museo ja Toisin katsottu museo -seminaarin (2019) järjestäjät.

- Syrjimättömässä ja turvallisessa ilmapiirissä vuorovaikutus sujuu parhaiten. Jokainen meistä voi vaikuttaa siihen.
- Kunnioita ja kuuntele muita. Pyri olemaan avoin uusille näkökulmille.
- Vältä tekemästä oletuksia toisista ihmisistä – jokaisella on itsemääräämisoikeus.
- Yritä tiedostaa omat oletuksesi, puhu omasta kokemuksestasi, älä muiden puolesta.
- On sallittua ja hyvä kertoa, että et tiedä tai tunne jotain asiaa. Voit kysyä lisätietoa.
- Käytä ymmärrettävää ja yleistajuista kieltä.
- Jos olet eri mieltä jonkun kanssa, koita ilmaista se rakentavalla ja rauhanomaisella tavalla. Keskity asiaan, älä henkilöön.
- Jos otat valokuvia tai videoita, varmista, että se sopii kaikille kuvassa näkyville.
- Jos jokin tilanne tuntuu epämiellyttävältä, kerro siitä järjestäjille. Voit antaa palautetta epämiellyttävistä tilanteista myös jälkikäteen ja anonyymisti.

Pelisäännöt tehdään yhdessä

Turvallisempaa tilaa voidaan luoda sopimalla yhdessä pelisäännöt. Niiden tarkoitus on saada ihmiset miettimään ennakoivasti omaa käyttäytymistään ja luomaan yhdessä turvallisuutta kaikille. Jokainen tilassa oleva ihminen on vastuussa turvallisemman tilan luomisesta ja ylläpitämisestä omalla käyttäytymisellään. Kansalaisopiston kurssilla vastuu turvallisuudesta on sekä opiskelijoilla että opettajalla.

Kansalaisopistossa turvallisemman tilan periaatteiden luominen on sekä henkilöstön että toimintaan osallistuvien asiakkaiden yhteispeliä. Käytännössä prosessi voi sisältää esimerkiksi keskustelutilaisuuksia ja työpajoja. Kun turvallisemman tilan pelisäännöt on kirjattu, niitä on syytä tarkastella aika ajoin myös jälkikäteen. Maailma muuttuu, ja jokin nyt hyvä toimintatapa voi vaatia viilausta tulevaisuudessa.

Tutustu **Kulttuuria kaikille**

-palvelun turvallisemman tilan periaatteisiin tarkemmin osoitteessa

- ▶▶ kulttuuriaikakille.fi/tietoa_meista_turvallisemman_tilan_periaatteet

Muiden toimijoiden turvallisemman tilan periaatteita

- ▶▶ invalidiliitto.fi/osallistu/turvallisen_tilan-ohjeet (Invalidiliitto)
- ▶▶ oaj.fi/oaj/oaj-esittaytyy/turvallisemman_tilan-periaatteet (Opettajien Ammattijärjestö)

11

Matala kynnys ja aliedustetut ryhmät

Aliedustetut ryhmät ovat ihmisryhmiä, joita on väestössämme niin paljon, että heitä pitäisi olla nykyistä enemmän kansalaisopistojen palvelujen käyttäjinä. Koko väestöön suhteutettuna kansalaisopistoissa opiskelee enemmän naisia kuin miehiä ja enemmän ikäihmisiä kuin nuoria. Myös matalasti koulutetut henkilöt, maahanmuuttajat ja erilaiset oppijat ovat koko väestöön suhteutettuna aliedustettuja ryhmiä. Alueellisia ja opistojen välisiä eroja on kuitenkin paljon.

On hyvä muistaa, että aliedustetut ryhmät eivät ole yhtenäisiä ryhmiä, vaan niissäkin jokainen ihminen on oma yksilönsä omine kiinnostuksen kohteineen. Siksi olisi hyvä koota kurssitoiveita ja -ideoita mahdollisimman monenlaisilta ihmisiltä, varsinkin niiltä henkilöiltä, joita kursseilla ei juuri näy.

Nuoret aikuiset

Kansalaisopistot ovat pääasiassa aikuisille suunnattuja oppilaitoksia, mutta monet opistot järjestävät toimintaa myös lapsille ja nuorille. Toiminnassa on kuitenkin mukana keskimäärin melko vähän nuoria aikuisia. Varjoja syitä nuorten aikuisten vähäiselle osallistumiselle ei tiedetä, mutta ehkä tarjolla olevat kurssit eivät kiinnosta tätä kohderyhmää tai tieto opiston kurssitarjonnasta ei tavoita heitä.

Kohderyhmälle voisi esimerkiksi toteuttaa kohdennettuja somekampanjoita kansalaisopistojen toiminnasta yhteistyössä somevaikuttajien kanssa. Nuoret aikuiset käyttävät paljon digitaalisia palveluja ja sosiaalista mediaa. Moni nuori aikuinen elää myös kiireisiä ruuhkavuosia eikä siksi pysty sitoutumaan kansalaisopiston kursseihin. Ratkaisuja voisi olla vanhempi-lapsi-kurssit tai lyhyemmät intensiivikurssit.

Miehet

Miesten osallistumista kansalaisopistojen opetukseen on tarkasteltu muun muassa Yhteys-hankkeen julkaisussa *Mies ja vapaa-aika – miesnäkökulmia kansalaisopistojen kehittämiseen*. Julkaisussa pohditaan syitä miesten vähyydelle opistojen kursseilla. Jättääkö mies ilmoittautumatta kurssille esimerkiksi siksi, että kurssilla ei ehkä ole muita miehiä? Julkaisu ehdottaa ratkaisuksi esimerkiksi ”äijäryhmiä”, kuten äijäjoogaa.

Tutustu julkaisuun

►► kansalaisopistojenliitto.fi/kol/julkaisut/#-mies

Matalasti koulutetut ihmiset

Matalasti pohjakoulutettujen ihmisten opiskelua kansalaisopistoissa on tuettu opintoteliavustuksilla. Opintoteliavustuksilla voidaan tukea matalasti koulutettujen henkilöiden lisäksi myös maahanmuuttajien, työttömien, oppimisvaikeuksia kokevien henkilöiden, eläkeläisten ja peruskoulun päättäneiden nuorten osallistumista vapaan sivistystyön aikuiskoulutukseen. Kansalaisopistojen ylläpitäjät voivat hakea opintoteliavustusta Opetushallituksesta kerran vuodessa.

Matalasti pohjakoulutettujen ihmisten kohdalla on hyvä pohtia, mitä osallistumisen kynnykset voisivat olla. Onko aiemmista opiskeluista niin huonoja kokemuksia, ettei opiskelu kansalaisopistossakaan kiinnosta? Kerrotaanko kurssikuvauksissa selkeästi millaista osaamista kurssille osallistuminen edellyttää? Jos kurssin sisältö kuulostaa liian vaativalta, opiskelija saattaa luulla, ettei hän pärjää ja jättää siksi ilmoittautumatta kurssille.

Myös tämän kohderyhmän tavoittamista pohdittaessa on hyvä miettiä, tavoittaako opiston tekemä markkinointi ryhmään kuuluvia ihmisiä. Voisiko opiston kurssija markkinoida kohdennetusti paikoissa, jossa matalasti pohjakoulutetut ihmiset viettävät aikaa? Ovatko kurssit sisällöltään tätä kohderyhmää kiinnostavia? Myös aiemman kurssikokemuksen puuttuminen tai kurssien kalliiksi koettu hinta voivat nostaa kynnystä kansalaisopiston toimintaan. Maksuton tutustumiskerta tai avointen ovien tapahtuma voivat toimia houkuttamina tutustua opiston kurssitarjontaan.

Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajat opiskelevat kansalaisopistoissa pääasiassa kielitaitoa tai kotoutumista edistävillä kurseilla. Muilla kurseilla heitä on suhteellisen vähän. Syitä voi olla monia. Maahanmuuttaja voi kokea kansalaisopiston toiminnan vieraaksi tai pitää omaa kielitaitoaan liian heikkona. Jos kurssikuvauksissa olisi maininta tarvittavasta kielen osaamisen tasosta, maahanmuuttajat uskaltaisivat ilmoittautua niille kielitaidon puutteesta huolimatta.

Kurseille jo osallistuneiden maahanmuuttajien kurssikokemukset ovat tärkeitä, koska he voivat kertoa kokemuksistaan lähipiirissään ja paikoissa, joissa he kohtaavat muita maahanmuuttajia. Myös maahanmuuttajataustaisten opettajien palkkaaminen voi madaltaa tämän ryhmän kynnystä osallistua kurseille. Samaistuttavat esikuvat rohkaisevat tulemaan mukaan opiston toimintaan.

Kansalaisopistojen liitto on julkaissut itseopiskelumateriaalia monikulttuurisuuden kohtaamisesta verkossa.

Tutustu materiaaliin

►► peda.net/kol/foorumi/m/mkk

Erilaiset oppijat ja erityisryhmät

Oppimisvaikeudet ovat usein periytyviä ja taustaltaan neurobiologisia. Oppimisvaikeuksien taustalla voivat olla niin ikään onnettomuudet, vammat tai varhaislapsuuden sairaudet. Myös hermostoon liittyvät sairaudet tai mielen-

terveydelliset syyt voivat aiheuttaa oppimisvaikeuksia. Yhä useammin kehitysvammakin nähdään nimenomaan oppimisen vaikeudeksi.

Oppimisen erityisvaikeus voi olla lukivaikeus eli luku- ja kirjoitusvaikeus, matematiikan vaikeus tai kielellinen vaikeus. Jos oppimisvaikeus on laaja-alainen, oppimisvaikeuksia ilmenee usealla osa-alueella.

Lue lisää oppimisvaikeuksista

Kuntoutussäätiön sivuilta osoitteesta

►► oppimisvaikeus.fi

ja Erilaisten oppijoiden liiton sivustolta

►► eoliitto.fi/tietoa-oppimisvaikeuksista

Oppimiseen ja osallistumiseen tukea tarvitsevien kynnystä osallistua kansalaisopiston kurseille voi madaltaa monella tavalla. Yksi niistä on EU:n vammaiskortti, joka on vapaaehtoinen kommunikoinnin ja osallistumisen apuväline. Se on tarkoitettu ihmisille, jotka tarvitsevat erityistä tukea osallistumisessa yhteiskunnan toimintaan. Kortin avulla voi osoittaa helposti avun tai tuen tarpeen vapaa-ajan palveluissa ja harrastuksissa. Kehitysvammaiset ja muut vammaiskorttiin oikeutetut ihmiset voivat hakea korttia KELAsta. Kortti on maksullinen, ja se on voimassa 10 vuotta.

Löydät lisätietoa vammaiskortista ja sen

hakemisesta osoitteista

►► vammaskortti.fi/ ja

►► kela.fi/vammaskortti.

Vammaiskorttitoimistoa ylläpitää Kehitysvammaisten Palvelusäätiö.

Tutustu toimistoon osoitteessa:

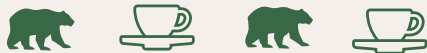
►► kvps.fi/kehittaminen/osallisuuden-tuki/vammaskortti/

Jotkut kansalaisopistot ovat jo Vammaiskortti-kohteita, ja sellaiseksi voi hakeutua Vammaiskorttitoimiston kautta.

Kansalaisopistotoiminta on vapaata sivistystyötä, johon kehitysvammaiset ihmiset osallistuvat muiden ihmisten tavoin omasta halustaan. Kurssille osallistumisen kynnys voi madaltua, jos kurssille voi ottaa tueksi perheenjäsenen, ystävän tai muun tutun ihmisen. Kurssille osallistumista helpottaa myös, jos se järjestetään opiskelijalle tutussa paikassa sopivaan vuorokaudenaikaan.

Miten tavoittaa aliedustetut ryhmät?

Kansalaisopisto voi jakaa tietoa toiminnastaan uusille asiakkaille **jalkautumalla erilaisiin ja myös epätavallisiin paikkoihin.**

YHTEISTYÖSSÄ

Opisto voi olla yhteydessä esimerkiksi **vapautuvien vankien kanssa työskeneteleviin yhteisöihin, lastensuojeluun** tai **vastaanottokeksuksiin.**

Kansalaisopisto voi suunnitella yhteistyössä muiden tahojen kanssa eri elämäntilanteissa elävien ihmisten tavoittamista.

Kunnat, kaupungit ja erilaiset oppilaitokset voivat olla hyviä kanavia mahdollisten kurssilaisten, kurssi-ideoiden, kurssien opettajien ja yhteistyökumppaneiden etsimiseen.

Aliedustettujen ryhmien tavoittaminen on suunnitelmallista ja pitkäjänteistä toimintaa. Pitkällä aikavälillä eri ihmisryhmien osallistuminen kursseille rikastuttaa kansalaisopiston toimintaa ja edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa.

Neuvoa uusien osallistujien tavoittamiseen voi saada myös eri aiheiden kokemusasiantuntijoilta.

Kansalaisopiston kannattaa liittyä myös kaikenlaisiin muihin **verkostoihin**, jotka pyrkivät tuomaan kunnan kulttuuritarjontaa lähemmäksi asukkaita. Näitä ovat muun muassa kulttuurineuvolat, koululaisten ja ammattikoululaisten kulttuuripolut ja etsivän kulttuurisen vanhustyön verkostot.

Järjestöjen kautta on mahdollista tavoittaa hyvin monenlaisia ihmisiä. Suomessa toimivat järjestöt löytyvät kootusti osoitteesta

►► kansalaisyhteiskunta.fi/jarjestohakemisto

Järjestöjä voi etsiä paitsi aakkosittain myös toimialoittain tai hakusanalla. Esimerkiksi hakusana 'maahanmuuttajat' antaa 30 järjestöä, ja 'miehet' 15 järjestöä.

— 12 —

Kansalaisopiston saavutettavuuden tarkistuslista

Saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittäminen sekä kynnyksen madaltaminen ovat jatkuvia prosesseja, ja niissä on paljon muistettavaa: pieniä ja isoja yksityiskohtia, joita tulisi huomioida strategiatasolla, budjetoinnissa, kurssisuunnittelussa, opetustyössä ja asiakaspalvelussa.

Opistot ovat erilaisia, ja niiden mahdollisuudet saavutettavuuden ja esteettömyyden toteuttamiseen vaihtelevat.

Tarkistuslistan avulla voit arvioida, mihin toimiin kannattaisi kiinnittää erityistä huomiota saavutettavuuteen, esteettömyyteen ja kynnyksen madaltamiseen liittyvissä asioissa. Vastausvaihtoehdot listan kohtiin ovat kyllä tai korjattavaa.

Korjaamista vaativiin kohtiin kannattaa kirjata ylös, mitä toimenpiteitä pitää tehdä, jotta ongelma saadaan ratkaistua.

Lisää tietoa ja vinkkejä saavutettavuuteen löydät Kansalaisopistojen saavutettavuusoppaasta:

► kansalaisopistojenliitto.fi/saavutettavuusopas

Lukijasalana:
Apollo

SAMAKA-hankkeen tallenteet löydät kansalaisopistofoorumilta:

► kansalaisopistojenliitto.fi/samakatal-
lenteet

Todenna saavutettavuusosaamisesi ja suorita saavutettavuuden osaamismerkki:

► kansalaisopistojenliitto.fi/saavutettavuudenosaamismerkki

Strategiataso

1.

Saavutettavuus, esteettömyys, moninaisuus ja yhdenvertaisuus ovat osa opistomme arvoja.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Saavutettavuus, esteettömyys, moninaisuus, yhdenvertaisuus ja kestävän elämäntavan periaatteet ovat toiminnan suunnittelun ensisijaisia lähtökohtia, ja ne on kirjattu opiston:

a. strategioihin

Kyllä
Korjattavaa

b. visioihin

Kyllä
Korjattavaa

c. toimintasuunnitelmiin

Kyllä
Korjattavaa

d. tavoitteisiin

Kyllä
Korjattavaa

3.

Osana toiminnan suunnittelua varaamme resursseja saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittämiseen sekä moninaisuuden huomioimiseen.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Opistossamme on luotu päätöksentekorakenteet, joissa koko henkilökunnallamme on mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluun eri tasoilla.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Rekrytoinnissa katsomme eduksi hakijan osaamisen saavutettavuus-, moninaisuus- ja yhdenvertaisuuskysymyksissä.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Järjestämme henkilökunnallemme esteettömyyteen, saavutettavuuteen ja moninaisuuteen liittyvää koulutusta.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Käymme läpi saavutettavuus-, esteettömyys-, moninaisuus- ja yhdenvertaisuusnäkökulmat uusien työntekijöiden perehdytyksessä.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Opistomme tarjoaa kurssilaisille, henkilökunnalle ja yhteistyökumppaneillemme erilaisia saavutettavia keinoja palautteen antamiseen, myös anonyymisti.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Teemme strategisessa työssä, toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyötä erilaisia väestöryhmiä edustavien asiantuntijoiden, kuten kulttuuri- ja kielivähemmistöjen, vammaisryhmien ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen kanssa.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Kaikki henkilöstömme jäsenet voivat hyvin työssään.

Kyllä
Korjattavaa

Budjetointi ja hankinnat

1.

Saavutettavuuden ja esteettömyyden kehittäminen on mukana talousarvioissamme.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Hankkeidemme budjeteissa on varattu rahaa saavutettavuuteen liittyviin kuluihin.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Varaamme talousarvioissa resursseja siihen, että henkilökunta voi kouluttautua ja hankkia lisää tietoa saavutettavuuden, moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden kysymyksistä.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Huomioimme saavutettavuuden tehdessämme hankintoja.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Tarkistamme digitaalisen palvelun toteuttajaa valitessamme, että palveluntarjoajalla on saavutettavuusosaamista.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Tarkistamme graafista suunnittelijaa valitessamme, että palveluntarjoaja hallitsee saavutettavan graafisen suunnittelun periaatteet.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Kun valitsemme valmiin järjestelmän verkkopalvelun, verkkosivun tai verkkokyselyn alustaksi, tarkistamme, että alusta täyttää WCAG 2.1:n A ja AA-tason vaatimukset

Kyllä
Korjattavaa

8.

Olemme teettäneet verkkosivuston saavutettavuudelle ja käytettävyydelle asiantuntija-arvioinnin.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Olemme testauttaneet asiakkailamme käytössä olevan verkkosivuston helppokäyttöisyyden ja saavutettavuuden.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Varaudumme talousarvioissa henkilökunnan ja asiakkaiden osallistumista mahdollistaviin

a. rakennetun ympäristön muutostöihin

Kyllä
Korjattavaa

b. hankintoihin, kuten apuvälineisiin.

Kyllä
Korjattavaa

Kurssisuunnittelu

1.

Pyrimme monipuolisen kurssisuunnittelun avulla tavoittamaan osallistujia eri ihmisryhmiä.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Tarjoamme erityisesti saavutettavuuden ja esteettömyyden huomioivia kursseja, luentoja ja muita tapahtumia.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Järjestämme toimintaa vaihtelevasti eri aikoina, esimerkiksi päiväsaikaan, iltaisin, arkena ja viikonloppuisin.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Hyödynnämme monipuolisesti eri tahoja kurssitoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Kursseillemme on mahdollista saada mukaan tulkki tai muu avustava henkilö.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Opistomme kertoo kurssien saavutettavuudesta eri viestintäkanavissa.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Järjestämme toimintaa myös muualla kuin opiston tiloissa, kuten esimerkiksi vanhainkohteissa, asumispalveluissa, vastaanottokeskuksissa ja vankiloissa.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Suunnittelusta vastaava henkilökuntamme on saanut koulutusta saavutettavuudesta ja moninaisuuden huomioimisesta.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Järjestämme kurssit esteettömissä tiloissa.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Järjestämme eri pituisia kursseja, kuten lukuvuoden kestäviä kursseja ja lyhyitä intensiivikursseja.

Kyllä
Korjattavaa

Asiakaspalvelu

1.

Henkilökuntamme tunnistaa tilanteet, joissa asiakasta tai henkilökunnan jäsentä kohdellaan epäasiallisesti.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Henkilökuntamme osaa puuttua epäasialliseen kohteluun.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Henkilökuntamme on perehtynyt tilojemme esteettömyysratkaisuihin sekä opiston saavutettavuutta edistäviin palveluihin.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Palvelemme asiakkaita eri kielillä ja viestimme heille monikielisestä palvelusta.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Asiakaspalveluhenkilökuntamme on varautunut käyttämään erilaisia kommunikaatiotapoja, joita ovat esimerkiksi paperille kirjoittaminen, selkokieli ja kuvakommunikaatio.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Asiakaspalveluhenkilökuntamme on suorassa vuorovaikutuksessa asiakkaan kanssa, vaikka hänellä olisi henkilökohtainen avustaja tai tulkki mukanaan.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Opistossamme voi saada henkilökohtaista asiakaspalvelua monella eri tavalla, kuten kasvokkain, puhelimitse, sähköpostitse tai chatin kautta.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Tarjoamme asiakkaille aktiivisesti opistomme saavutettavuutta edistäviä palveluja, kuten lainattavia apuvälineitä.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Henkilökuntamme on koulutettu mahdollisen induktiosilmukan käyttöön.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Asiakaspalveluhenkilökuntamme on saanut vuorovaikutustaitoja kehittävää koulutusta.

Kyllä
Korjattavaa

Hinnoittelu

1.

Toimintaesteisten henkilöiden avustajien ja tulkkien kurssi on opistossamme maksuton.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Viestimme opistomme verkkosivuilla avustajien, tulkkien ja tukihenkilöiden kurssin maksuttomuudesta.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Kurssiemme ja muiden tapahtumiemme hinnat ovat kohtuullisia.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Annamme alennusta esimerkiksi opiskelijoille, työttömille ja eläkeläisille.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Emme peri apuvälineistä käyttömaksua.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Maksuohjeemme ja alennuskäytäntömme ovat selkeät.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Opistossamme on käytössä Kaikukortti ja/tai opintosetelit.

Kyllä
Korjattavaa

Tilat

1.

Otamme huomioon esteettömyysseikat, kun suunnittelemme kurssien tiloja.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Opistomme tiloihin voi saapua useilla vaihtoehdoisilla tavoilla, kuten julkisilla liikennevälineillä, taksilla, henkilöautolla, polkupyörällä tai kävelen.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Pääsisäänkäyntimme on esteetön tai esteetömälle sisäänkäynnille on suuntaopasteilla ja pyörätuolitunnuksella merkitty reitti.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Esteettömän sisäänkäyntimme lähellä on maksuttomia ja esteettömiä autopaikkoja, jotka on varustettu asianmukaisin tunnuksin.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Pysäköintipaikallamme on niin paljon tilaa, että autosta ja autoon voi siirtyä pyörätuolilla.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Pysäköintialueemme on tasainen, selkeästi merkitty ja hyvin valaistu.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Talvella pysäköintialueemme on aurattu taseiseksi, eikä aurauksen jäljiltä ole liikkumista haittaavia aurausvalleja tai lumikasoja.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Olemme merkinneet tasoerot, kuten askelmat ja portaiden alku- ja loppupäät, erottuviksi kohokuvioilla ja värikontrastilla.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Valaistus on kaikissa tiloissamme riittävän voimakas, tasainen ja häikäisemätön.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Tiloissamme ovet avautuvat kevyesti painikkeella tai lankavetimellä.

Kyllä
Korjattavaa

11.

Tiloissamme on käytössä induktiosilmukka tai muu äänensiirtojärjestelmä.

Kyllä
Korjattavaa

12.

Huolehdimme opistomme sisätilojen hyvästä ilmanlaadusta tehokkaalla ilmanvaihdolla ja esimerkiksi käyttämällä hajusteettomia pesu- ja puhdistusaineita.

Kyllä
Korjattavaa

13.

Ulos- ja varauloskäyntimme on selkeästi merkitty ja valaistu.

Kyllä
Korjattavaa

14.

Palohälytyksemme on havaittavissa useamman kuin yhden aistin kautta. Hälytyksen voi sekä kuulla että nähdä, esimerkiksi äänimerkin ja vilkkuvan valon avulla.

Kyllä
Korjattavaa

15.

Esteettömässä WC:ssämme on:

a. riittävästi vapaata tilaa pyörätuolilla asioimiseen

Kyllä
Korjattavaa

b. hälytysnaru

Kyllä
Korjattavaa

c. pesualtaan alla polvitilaa

Kyllä
Korjattavaa

d. roskis, saippua ja paperit helposti ulottuvilla

Kyllä
Korjattavaa

e. mahdollista asioida ilman, että oven avaamista pitää erikseen pyytää henkilökunnalta

Kyllä
Korjattavaa

Viestintä

1.

Käytämme monipuolisesti erilaisia viestintäkanavia, esimerkiksi verkkosivuja, sosiaalista mediaa ja painettuja esitteitä.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Viestimme esteettömistä, saavutettavuutta ja moninaisuutta huomioivista palveluistamme suoraan erilaisille kohderyhmille.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Kerromme esteettömyyttä, saavutettavuutta ja moninaisuutta huomioivista palveluistamme myös kaikille suunnatussa viestinnässämme.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Käytämme viestinnässämme selkeää ja helposti ymmärrettävää kieltä.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Viestintämateriaaliemme ulkoasu on visuaalisesti selkeä.

a. Käytämme selkeää kirjaintyyppiä ja riittävän suurta kirjasinkokoa.

Kyllä
Korjattavaa

b. Valitsemme värit niin, että tekstin ja taustan välillä on riittävä kontrastiero.

Kyllä
Korjattavaa

c. Vältämme tekstin sijoittamista kuvan tai kuviollisen taustan päälle.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Opistomme tärkeimmät tiedot kuten aukioloajat, osoite, kurssien hinnat ja henkilöstön yhteystiedot ovat helposti löydettävissä verkkosivuiltamme ja muista materiaaleista.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Kerromme verkkosivuilla ja esitteissä myös mahdollisista puutteista saavutettavuudessa ja esteettömyydessä.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Vältämme viestinnässämme stereotyyppien ja normien vahvistamista.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Viestintämateriaalissamme ja käyttämässämme kuvituksessa on mukana moninaisuutta, esimerkiksi sukupuolen, seksuaalisuuden, toimintakyvyn, ihonvärin ja uskontojen moninaisuutta.

Kyllä
Korjattavaa

Verkkosivut

1.

Verkkosivustomme on toteutettu noudattaen verkkosivustojen saavutettavuusohjeita (WCAG) 2.1.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Ulkopuolinen asiantuntija on arvioinut verkkosivustomme saavutettavuuden.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Verkkosivuillamme on tehty käyttäjättestaus, jossa testaajina on ollut eri tavoin toimintaesteisiä ihmisiä.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Verkkosivuillamme on kohtuullinen määrä sisältöä ja tietoa.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Verkkosivujemme otsikot ovat selkeitä ja sisältöä kuvaavia.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Käytämme verkkosivustollamme visuaalisesti korostuvia otsikoita ja elementtejä.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Nimeämme verkkosivustollamme käytetyt linkit informatiivisesti, jotta käyttäjä tietää mihin ne johtavat ("Lue lisää" -tyyppinen linkki ei ole informatiivinen).

Kyllä
Korjattavaa

8.

Verkkosivustomme kuviin on lisätty lyhyet tekstivastineet eli alt-tekstit.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Verkkosivustomme ovat yhteensopivat avustavien teknologioiden, esimerkiksi ruudunlukuohjelmien, kanssa.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Verkkosivustomme toimivat teknisesti laajalla joukolla eri päätelaitteita, mukaan lukien älypuhelimet.

Kyllä
Korjattavaa

11.

Verkkosivustomme ulkoasu skaalautuu sopivan kokoiseksi näkymäksi kaikille päätelaitteille eli esimerkiksi pöytäkoneelle, tabletille ja älypuhelimelle sopivan kokoiseksi näkymäksi.

Kyllä
Korjattavaa

12.

Verkkosivustomme tekstiä voi suurentaa.

Kyllä
Korjattavaa

13.

Verkkosivustollamme on hakutoiminto.

Kyllä
Korjattavaa

14.

Verkkosivustollamme on sivukartta.

Kyllä
Korjattavaa

15.

Verkkosivustomme löytyvät hyvin hakukoneilla.

Kyllä
Korjattavaa

16.

Verkkosivustoamme voi käyttää helposti myös näppäimistöllä ilman hiirtä.

Kyllä
Korjattavaa

17.

Verkkosivustomme sisältöön voi tutustua myös niin sanottuna negatiivitekstinä eli niin, että värit on käännetty.

Kyllä
Korjattavaa

18.

Verkkosivustollamme tai missään viestinnäsämme ei ole välkkyviä sisältöjä, jotka saattaisivat aiheuttaa sairauskohtauksia joillekin käyttäjille.

Kyllä
Korjattavaa

19.

Vältämme itsestään käynnistyviä videoita verkkosivustollamme.

Kyllä
Korjattavaa

20.

Verkkosivustollamme olevissa videoissa on tekstitys.

Kyllä
Korjattavaa

Kurssit ja opetus

1.

Ohjeistamme opiskelijaa löytämään oikean sisäenkäynnin ja kurssin opetustilan ennen kurssin alkua.

Kyllä
Korjattavaa

2.

Oppimateriaalimme sisällöt heijastavat yhteiskunnan ja ihmisten moninaisuutta.

Kyllä
Korjattavaa

3.

Oppimateriaalimme ovat saavutettavia.

Kyllä
Korjattavaa

4.

Hyödynnämme opetuksessamme monipuolisesti eri aistikanavia.

Kyllä
Korjattavaa

5.

Opiskelijamme voivat tutustua oppimateriaaleihimme ennen kurssin alkua omassa tahdissaan.

Kyllä
Korjattavaa

6.

Opistollamme on apuvälineitä, joita voi hyödyntää opetuksen / oppimisen tukena.

Kyllä
Korjattavaa

7.

Olemme valmiita tekemään kohtuullisia muutoksia kursseillamme ja opetuksessamme.

Kyllä
Korjattavaa

8.

Kysymme palautetta opiskelijoilta kursseista ja opetuksesta.

Kyllä
Korjattavaa

9.

Ohjeistamme opiskelijoita tulemaan kursseille ilman voimakkaita hajuvesiä tai muita tuoksuja.

Kyllä
Korjattavaa

10.

Opettajalla on ohjeet ja taito puuttua epäasialliseen käyttäytymiseen.

Kyllä
Korjattavaa

13. Lähteet

Kirjalliset lähteet

Kalela, Esa (2023) Kuulovammaisten esteettömyys kansalaisopistoissa (Painamaton artikkeli.)

Laitinen, Matti (2013) Miksi joka paikkaan pitää päästä? Kansanvalistusseura.

Linnapuomi, Aura (2023) Sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus kansalaisopistoissa (Painamaton artikkeli.)

Peitilä, Vanessa (2023) Digitaalinen saavutettavuus (Painamaton artikkeli.)

Piirainen, Henri (2023) Saavutettavuus. (Painamaton.)

Salonlahti, Outi (2023) Saavutettavuus suunnittelun tasolla / Saavutettavuus suunnittelussa (Painamaton artikkeli.)

Selovuo, Kari (2019) Saavutettavuusopas. 1. painos. Euraprint.

Vedenkannas, Virpi (2023) Saavutettava viestintä. (Painamaton artikkeli.)

Sähköiset lähteet

julkaisekaikille.fi/kuvien-saavutettavuus/kuvien-tekstivastineet/ (käytetty 8.9.2023)

julkaisekaikille.fi/kuvien-saavutettavuus/kuvien-ulkonako/ (käytetty 8.9.2023)

Kouluttajan käsikirja, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö (pdf) (käytetty 23.8.2023)

www.kulttuuriakikille.fi/tietoa_meista_turvallisemman_tilan_periaatteet (käytetty 10.9.2023)

okm.fi/vapaa-sivistystyo (käytetty 11.9.2023)

www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/tietoa-wcag-kriteereista/ (käytetty 11.9.2023)

www.saavutettavuusvaatimukset.fi/digipalvelulain-vaatimukset/videoiden-ja-aanilahetyksen-saavutettavuus/ (käytetty 8.9.2023)

peda.net/haapavesi/ylakoulu/oppilaanohjaus/om/9-luokka/oppimistyyliit (käytetty 23.8.2023)

peda.net/hirvensalmi/elomaan-koulu/yl%C3%A4koulu/oppiaineet/oppilaan-ohjaus/7-luokka/oppimistyyliit2/oppimistyyliit (käytetty 23.8.2023)

www.selkeastimeille.fi/kognitiivinen-saavutettavuus/ohjeita-selkeaan-tekstiin (käytetty 8.9.2023)

www.somat.fi/teema-2/#kuvat (käytetty 8.9.2023)

www.somat.fi/teema-2/#videot (käytetty 8.9.2023)

Asiantuntijahaastattelut

Kehittämispäällikkö Katja Marjamäki, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö 7.9.2023

Vastaava asiantuntija Elina Nappa, Kehitysvammaisten Palvelusäätiö 7.9.2023

Suunnittelija Tanja Tauria, Malike, Kehitysvammaisten Tukiliitto 14.9.2023

Selkokielen asiantuntija, päätoimittaja ja tiedottaja Jaana Teräväinen, Kehitysvammaisten Tukiliitto 25.9.2023

Kansalaisopistojen liitto KoL ry 2023
kansalaisopistojenliitto.fi

Tuula Puranen

Henri Piirainen | Kansalaisopistojen liitto KoL ry

Virpi Vedenkannas | Kansalaisopistojen liitto KoL ry

Aura Linnapuomi | Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry

Outi Salonlahti | Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry

Toim. Tuula Puranen

Taitto ja kuvitus Marika Elina Kaarlela | Gekkografia

Kansalaisopistojen liiton materiaaleja 7

ISBN 978-952-5709-28-5 (PDF)

ISSN 2490-0737 (PDF)

Oppaan tekstisisällöt CC BY-NC-SA 4.0

Oppaan kuvitus CC BY-NC-ND 4.0.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut julkaisun toteuttamista osana Kansalaisopistojen liiton Saavutettava ja matalan kynnyksen kansalaisopisto – SAMAKA-kehittämishanketta.